

תָּמֻז
תָּמֻז
TAMUZ
AV
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Kresba k projektu synagogy v Táboře z roku 1882, archiv ŽM v Praze.
(K textu na stranách 16–17.)

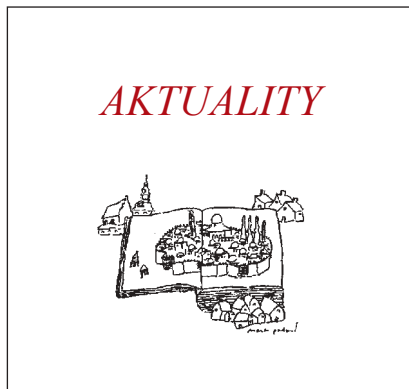
VÝROČNÍ ZPRÁVA O PROJEVECH ANTISEMITISMU

Federace židovských obcí v České republice (FŽO) zaznamenala v roce 2022 celkem 2277 antisemitských incidentů. Konstantní trend skokového nárůstu počtu projevů antisemitismu, který byl jasně patrný v předchozích sledovaných obdobích, tak zůstal zachován i v loňském roce. Ve srovnání s rokem 2021, kdy bylo zaznamenáno 1128 antisemitských incidentů, lze tento trend navíc označit přívlastkem dramatický.

Drtivou většinu všech zaznamenaných antisemitských incidentů, celkem 97 procent, tvoří projevy nenávisti na internetu. Vedle článků, grafických materiálů, anonymních komentářů a diskusních příspěvků šlo především o sociální sítě, na nichž bylo zachyceno přes 74 procent všech on-line incidentů. V dlouhodobé perspektivě jsou právě sociální sítě dominantní hostitelskou platformou produkce a šíření antisemitismu i nenávisti obecně a významnou měrou přispívají k narůstající polarizaci společnosti.

Navzdory skutečnosti, že počet registrovaných incidentů meziročně vzrostl o více než 100 procent, stejně jako v uplynulých letech platí konstatování, že případy otevřeně antisemitsky motivovaného násilí jsou v České republice nadále zaznamenávány jen výjimečně. V roce 2022 nebyl FŽO nahlášen žádný případ fyzického napadení. Dále byly v roce 2022 zaznamenány dva případy vandalismu na židovských objektech, což odpovídá předchozím rokům. Naopak deset zaznamenaných případů vyhrožování představuje dvojnásobný nárůst oproti roku 2021. V této souvislosti je však nutné znovu připomenout, že oběti či svědkové projevů antisemitsky motivované předsudečné nenávisti se mnohdy rozhodnou tyto činy nenahlásit příslušným orgánům nebo si z různých důvodů nepřejí sdělovat detaily svých negativních zkušeností. Ačkoli tedy FŽO od roku 2018 ve svých statistikách pracuje s pouhými jednotkami protižidovsky zaměřených násilných činů, je pravděpodobné, že skutečný počet podobných případů bývá každoročně vyšší.

Obsah registrovaných protižidovských incidentů neprošel v roce 2022 ve srovnání s předchozími lety zásadní proměnou. Projevy předsudečné nenávisti vždy korelují s celkovou atmosférou ve společnosti, kterou formují lokální události i globální geopolitické a ekonomické

faktory. Obsah, formu i množství antisemitských narativů tak v loňském roce vedle doznívající pandemie covidu-19 ovlivňovala zejména ruská agrese vůči Ukrajině a v neposlední řadě i přetrvávající napětí na Blízkém východě v kontextu izraelsko-palestinského konfliktu.

Z analýzy dosavadních útoků motivovaných předsudečnou nenávistí jednoznačně vyplývá, že internet a zejména virtuální komunikační platformy hrají dominantní roli v procesu radikalizace jednotlivců i skupin a současně usnadňují potenciálním útočníkům plánování a přípravu násilných trestných činů. Platnost tohoto pozorování potvrdil střelecký útok, k němuž došlo 12. října 2022 u baru Tepláreň v Bratislavě, který si vyžádal dvě oběti. Pachatel se na svůj čin podle vlastních slov systematicky a dlouhodobě připravoval a na sociálních sítích sdílel velké množství nenávistných a konspirativních příspěvků. Ačkoli v ČR nebyl v roce 2022 zaznamenán žádný srovnatelný incident, globální kontext přetrvávajících obav z radikalizace v on-line prostředí zůstává nadále vysoce aktuální.

Více než třetina z celkového počtu incidentů, s nimiž FŽO v roce 2022 pracovala, pocházela z ideologických pozic krajní pravice. U druhé třetiny projevů antisemitismu nebylo možné jednoznačně určit ideologické pozadí, neboť autoři či šířitelé těchto incidentů nedeklarují žádné extrémní politické postoje. Nárůst celkového objemu zaznamenaných dat se však z hlediska ideologie nejvýrazněji projevil v případě dezinformačních platform. Už v předchozích čtyřech sledovaných obdobích docházelo v této oblasti ke kontinuálnímu nárůstu, v roce 2022 je však doložen více než dvěstěprocentní skokový výkyv. Zatímco v roce 2021 pocházelo z dezinformačních platform 14,4 procenta všech registrovaných inci-

dentů, v roce 2022 tyto platformy zveřejnily 24,5 procenta všech evidovaných projevů antisemitismu. Vzhledem ke vzrůstající aktivitě a popularitě dezinformačních médií a masivní akceleraci šíření konspiračních obsahů jde o nepřekvapivé, přesto však mimořádně znepokojivé zjištění. Dezinformační hnutí přispívají k polarizaci společnosti a mají potenciál destruktivně působit na základní demokratické ústavní principy.

Přes závažnost některých závěrů je možné opět konstatovat, že Česká republika je pro židovskou komunitu bezpečnou zemí. Projevy antisemitismu ventilované v internetovém prostředí však představují z dlouhodobého hlediska trend, kterému je nezbytné věnovat zvýšenou pozornost.

Tuto zprávu vydala 14. června 2023 FŽO v České republice jako jeden z výstupů projektu MANTIC, který je spolufinancován Evropskou unií prostřednictvím programu CERV.

PARK RUTH BONDYOVÉ

Desátá městská část chce přejmenovat park Pod Rapidem podle česko-izraelské novinářky, překladatelky a spisovatelky Ruth Bondyové, která poté, co za druhé světové války přežila koncentrační tábory Osvětim a Bergen-Belsen, odešla do Izraele. Narodila se v roce 1923 v Praze a zemřela v roce 2017 v Ramat Ganu v Izraeli. Dětství prožila v Ruské ulici ve Vršovicích v Praze 10. V Izraeli se vypracovala na významnou novinářku, spisovatelku a překladatelku českých klasických literárních děl do hebrejštiny.

OBSAH

- Ekumena v Buči **3**
Zubaři s mezuzou – rozhovor se zubním laborantem T. Fleischmannem **6–7**
Vesmír tužeb a frustrací – k úmrtí malíře Ilji Kabakova **8–9**
Život jako z románu – Egon Hostovský a jeho radosti života **10–11**
Salome v Brně v režii D. Radoka **12–13**
J. Kroutvor: O dlouhé cestě Richarda Strausse k terezínské bráně **14–15**
Znamení stavba – osudy tábořských Židů, synagoga a hřbitovů **16–17**
Umenie sovietskej kuchyne **18**
O osudu a díle sochaře Bělského **19, 20**
Izrael: Svátek fotbalu **21**
Výběr z českých médií **22**
Kalendárium **23**
Zprávy, kultura, inzerce **24–27**
Zprávy ze světa **28**

Do Kyjevské oblasti dorazila delegace afrických lídrů, mezi nimiž jsou prezidenti Jihoafrické republiky, Senegal a Zambie, píše se na internetových zprávách s doprovodem jejich fotografie, kde se čtrnáct dní předtím ocitla naše ekumenická delegace, doprovázející Roberta Řeháka za ministerstvo zahraničí. Sestávala ještě z Petra Pokorného za evangelíky a Jana Vinše za ekumenickou radu církví. V Buči je ale, chvála Bohu, všechno jinak, než jak to bylo doopravdy, i jak si člověk pamatuje ze zpráv. Hromadný hrob před bílým chrámem, jejíž měla za zády i delegace z Afriky, již neobsahuje těla čtyř set civilních obětí ruského běsnění ve městě. Byl už vyprázdněn a opět zasypán. Co se tu stalo, připomíná památníček s květinami a lampičkami za nepřítomné. Lidská těla byla mezitím exhumována, identifikována, odevzdána rodinám a pohřbena na hřbitově.

Štíhlý, asi čtyřicetiletý pravoslavný kněz, který to vše zažil v době, kdy Buči obsadili Putinovi vojáci, nám přesto vysvětlil řadu věcí, které nám předtím nedošly nebo se o nich v médiích nemluvalo. Předpokládám, že zhruba stejnými slovy jako africkým prezidentům a dalším návštěvám ze světa, které právě tady chtějí projevit a projevují svou účast s ukrajinským lidem. Buča, vzdálená od Kyjeva jako Mníšek pod Brdy od Prahy, zažila před válkou kvůli blízkosti k hlavnímu městu a nižšímu nájemnému obrovský stavební boom. Poněvadž vyrostla uprostřed lesů, stala se cílem mladých rodin s dětmi. Protože je severně od Kyjeva a Rusové ji obsadili bez boje, jsou tak na domech způsobené škody mizivé. Většinou nově postavené mnohaposchodové paneláky jsou pěkně barevné a jejich architektura se nepříčí vkusu. Ani lesy v okolí zřejmě nedoznaly větší úhony, až na to, že v nich byly postříleny další dvě stovky lidí, kteří se do nich rozutekli, nebo i víc. Těchto mrtvol se ruští vojáci snažili ještě zbavit tím, že je spálí, ale úplně se jim to nepodařilo. Jedině tak si mohou vysvětlit, proč některým mrtvým, než je hodili do ohně, narychlo amputovali končetiny. Při identifikaci těl pomohla jejich DNA.

V ještě nevysvěceném nebo znovu nevysvěceném pravoslavném chrámu byla vý-

stava barevných fotografií, které dokumentovaly právě to, co nebylo vidět venku. Uprostřed toho se pak naplnil smysl naší cesty na Ukrajinu, společná modlitba tří představitelů českých křesťanských církví a jednoho z židovské komunity, rozšířená ještě z místních náboženských zdrojů. Kromě pravoslavných kněží se dostavili i ukrajinský imám a zástupce krymských Tatarů. Do půlkruhu se k nám s osobní modlitbou

EKUMENA V BUČI

O modlitbě v pravoslavném chrámu a dalších zážitcích

přidal i český velvyslanec. Pro každého to byla příležitost se pomodlit, jak chtěl a uměl, a každý z těch asi dvaceti lidí se

Izraelec Nachman učí židovského ukrajinského vojáka modlitbu Šma.

toho zhostil s nefalšovaným pohnutím. Snad až na krymského Tataru, kterému jsem při jeho modlitbě z kamenné tváře nevyčetl vůbec nic. Druhý imám stál hned vedle mě, takže by bylo neslušné se na něj koukat, ale působil evropštěji.

Židovského čtenáře by mohlo zarazit, že z místních tam nebyl žádný Žid, až na Izraelce se záchrankou, který mi přivezl košer jídlo, Nachmana D. Z Prahy se nám nepo-

dařilo se spojit s žádným nám známým představitelem židovské komunity na Ukrajině, a stejně až na tuto výjimku dopadl v Kyjevě i český velvyslanec, mimochodem moc sympatický člověk. Ale důvod, proč nebyli k mání rabíni, jak mi nechtě vysvětlil kněz od svatého Andrije, byl prostý: všichni ženatí duchovní s rodinami, nejen ti židovští tedy, dostali od vlády povolení vycestovat za hranice. Až na něj, který se stal

rad o nevysvěcený chrám v Buči a sděloval návštěvám z celého světa, co se tu stalo, toho zřejmě využili všichni, kdo měli venku konexe, případně příbuzné nebo přátele. Nikdo jim to neměl za zlé, tím méně Židům. Co se však týče rabínů, byl jsem s jejich poválečným návratem na Ukrajinu na pochybách. Po rozpadu Sovětského svazu se na Ukrajinu přistěhovali z Izraele, Spojených států a z Anglie, aby na území, odkud pochází většina aškenázských Židů na světě, opět oživil duch židovství; ani Nachman si nemyslel, že se po válce vrátí.

Na všechny otázky, týkající se Židů, jsem se ho pak mohl zeptat, když jsme se přemístili do „Božeho domu“, jak se kostel jmenoval, kde pro nás měli připravený oběd. Teprve tam jsem se dozvěděl, že i na mě čeká košer strava, za niž se zaručil Nachman, ale fakt jsem neměl na jídlo pomýšlení a vymluvil jsem se na bolesti zad. Tak jsem mohl zůstat v autě a poslouchat, co mi vykládá.

Jak jsem už říkal, je to Izraelec, žijící na Ukrajině nejméně deset let. Myslím, že i jeho předkové odtud pocházejí. Zařídil si tu hotel, který teď žel prázdnotou jako kyjevská ješiva, a rozhodl se, že než ho prodá, vymění své pohostinství za méně lukrativní záchranu životů. V Izraeli absolvoval zdravotní kurz, nebo dokonce školu pro budoucí záchranáře, nejspíš na vojně, kde se také slušně zacvičil, a teď svých znalostí a zkušeností může používat tady. Minibus, s nímž dříve svázel do svého hotelu z letiště turisty, nechal předělat na záchranku, na internet vyvěsil svou značku s telefonním číslem a pendluje na zavolání mezi polními nemocnicemi za frontou a zdravotními zařízeními, které Ukrajině místo obranného deštníku před raketami věnoval Izrael.

(pokračování na str. 13)

BILEAM**Chukat-Balak (4M 19,1–25,9)**

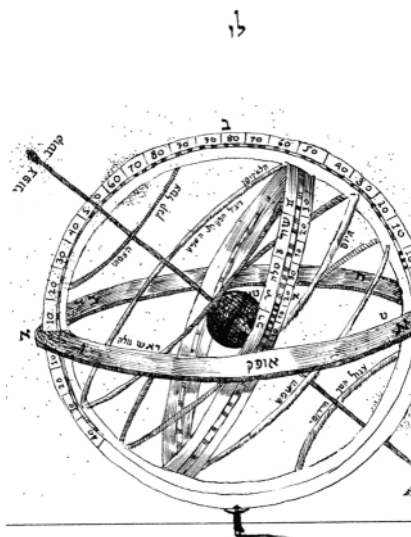
Galileo Galilei (1564–1642) a před ním Giordano Bruno (1548–1600) zastávali stejný názor jako Mikuláš Koperník (1473–1543), že se Země otáčí kolem Slunce a nikoli Slunce kolem Země, a oba za to museli platit. Bruno byl upálen a Galilei vyvázl jen za cenu ztráty svobody a důstojnosti, sám Koperník však pronásledován nebyl. Pro jistotu představil svou teorii jen jako hypotézu, ale nenarazil s ní na vážnější odpor také proto, že žil v období renesance, a navíc v Polsku.

Na obranu inkvizice, jež Bruna odsoudila k smrti a Galileia k doživotnímu domácímu vězení, je však třeba uvést, že se Bruno a Galilei neocitli před tribunálem jen kvůli revoluční astronomické teorii, nýbrž pro teologicko-filozofické myšlenky, které Koperníkův astronomický objev podnítil. Systém, který církve hájila, odpovídal samozřejmějnosti, s níž lidé přijímají, co dennodenně na vlastní oči vidí a zažívají, a to až do Koperníka potvrzovala i astronomická věda. Obávám se, že kdyby někdo jako Koperník přišel s heliocentrickým obrazem světa k Maimonidovi (1135–1204), vyslovil by se k tomu se stejným despektem jako Martin Luther (1483–1546), jenž vyvrátil Koperníkův objev odvoláním se na Bibli, konkrétně na Jozua, který přece zastavil Slunce a ne Zemi! Aby se totiž zastavilo Slunce na obloze, musel by podle Koperníkovy teorie zastavit Jozue Zemi v její rotaci kolem Slunce a kolem vlastní osy pod vlastníma nohama! Nevíme, jak se sám v sobě se svým objevem vypořádal Koperník, pro Giordana Bruna to však znamenalo převrácení obrazu celého stvořeného světa úplně naruby. Nešlo mu o nově pojatou mechaniku sluneční soustavy, ale o smysluplný obraz celého kosmu jako Božího díla.

Mluvím o tom v souvislosti s obsahem paršat Balak, v níž moábský král Balak povolal proroka Bileama, aby mu proklel lid Izraele. Vždyť poté, co tento lid zázračně unikl z egyptského otroctví, porazil Amalekity, které měl Bileam za nejpřednější z národů, protože se postavili Izraeli do cesty jako první, a poté i mocné krále, jako byli Sichon a Og v sousedství Moábu. Proto od Bileama očekával účinné prokletí, které by podvrátilo duchovní sílu Izraele a mohl s ním válčit.

Bileamovi je podsouváno, že přijal Balakovo pozvání s výhledem na bohatou od-

KOMENTÁŘ K TÓŘE PRO TENTO MĚSÍC

Kresba Mark Podwal.

měnu, kterou mu král slíbil. Jeho mnohokrát zdůrazňovaný souhlas s požadavkem Hospodina, aby se ve svých prorockých projevech přísně držel toho, co mu vnukne, měl však jiný důvod už proto, že od něj čerpal informace. Balak se tak od něj nedočkal prokletí Izraele, ale naopak požehnání. Naopak Bileamovi poskytnutý přístup k Božím důvodům, proč se stal Bohem Izraele, ukázalo jejich poznání cestu, jak vyvolat Hospodinův hněv na jeho lid.

Abychom pochopili Bileama, stačí vzít vážně jeho slova Balakovi na rozloučenou: „Poradím ti však, co tento lid udělá tvému lidu na závěr dnů.“ Pak pronesl své přísloví a řekl: „Výrok slyšícího Boží výrok, jenž Nejvyššího názor zná, jenž Šadajovu scénu zří a padá s otevřenými očima! Uvidím jej, ne však nyní, a pohlédnu naň, ne však zblízka! Z Jaakova hvězda vyšla, z Jisraele povstal kmen, jenž rozpoltí skráně Moavu a ze Šetových synů střepy nadělá! Edom se stane jeho dědictvím, Seir majetkem svých soků, a Jisraeli připadne vítězství! A kdyby se (Edom) pod Jaakovem vzbouřil, ten

i zbylé v městě vyhladí!“ Bileam viděl ještě víc, viděl zánik národů, které v minulosti a současnosti představovaly pilíře civilizace. Říká-li Balakovi, že až „z Jaakova vyjde hvězda“ a „z Jisraele povstane kmen“, má na mysli poslední dny jejich světa. Nastane-li doba Mesiáše, obrátí vniveč nejen říše, ale i tzv. pravdy, které odevždy platily za platné. Přesto ví, že to je neodvratné a může jen příchod Mesiáše oddalovat: „Uvidím jej, ne však nyní, a pohlédnu naň, ne však zblízka!“

Kdyby se židovský monoteismus podobal monoteismu egyptského faraona Achnatona, jenž za jediného boha měl sluneční kotouč, nebyl by Bileamův svět natolik ohrožen, aby se vzpřičil božstvu, jež ctili jeho aramejští předkové (Jaakovův tchán Lavan) a osvědčilo se mu ve větších praxi jako informátor. Dokud nepoznal strašnou pravdu, obračející naruby i všechno, co dosud věděl a čím byl, by se takovému božstvu nepostavil jako nepřítel na život a na smrt. Teprve poznání Boha, stojícího nade vším a mimo vše do té míry, že mimo něj nic není, ho přimělo opírat se vědomě o síly zla, vyvěrající z nicoty.

Protože si uvědomuje, že na podstatě věci nemůže nic změnit, směřuje jeho rada alespoň k tomu, co tuto neodvratnou zkázu jeho a Balakova světa může načas zadržet. *Když se Jisrael usadil v Šitim, začal se ten lid spouštět s moábskými dcera-mi. Nejdříve lid pozvaly k obětem svým božstvům a lid jedl, a nakonec se jejich božstvům kořil. A když se Jisrael uvázal Baalu Peorovi, vzplanul na Jisrael Hospodinův hněv. A když Balak, jak se zdá, jeho radě neporozuměl, odebral se Bileam na své místo, jímž však nebyla Petra, odkud přišel, ale Midjan, s jehož staršími se mu podařilo přesvědčit moábského krále, aby izraelským mužům nabídl své dívky.*

Bileam se jako „prorok národů“ staví po bok Amalekovi, jemuž Bůh vyhlásil svatou válku. Jakmile za sebou Izrael nechal Egypt jako mrtvolu, vyplavenou mořem, vypuklo nepřátelství, kterému už nejde o fyzické zotročení Izraele, ale o jeho fyzickou likvidaci. O totéž šlo koneckonců i Bileamovi, proč tedy Bůh nevyhlásil svatou válku i těm, kdo jdou v jeho šlépějích? Shrneme-li, k čemu radil Bileam, byla to lěčka mírumilovné asimilace Izraele. Tato cesta je však podmíněna přirozenou potřebou jednotlivce se přizpůsobit většině. A ta v případě Izraele vyvolává Boží hněv – a přijde ke slovu Amalek.

EFRAIM K. SIDON

PROBLÉM NÁSTUPNICTVÍ**Pinchas 4M 25,10–30,1**

Oddíl Pinchas obsahuje mistrovské poučení, jak vést lidi. Mojžíš se v něm zabývá svou smrtelností a žádá Boha, aby mu ustanovil nástupce, neboť velcí vůdci se starají o to, kdo přijde po nich. V paraše Chaje Sara jsme sledovali Abrahama, jak žádá služebníka, aby Jicchakovi našel manželku, a zajistil tak pokračování rodu smlouvy; král David určil syna Šalomouna, prorok Eliáš na Boží pokyn Elišu.

V Mojžíšově případě lze v některých komentářích vycítit smutek, že nemohl předat vedení svým synům Geršomovi či Eliezerovi (viz *Keter tora*). Mojžíš se dovolává rozhodnutí o nástupnictví takto: „Ať tedy Hospodin, Bůh ducha každého těla, určí této obci vůdce. Bude před nimi vycházet a před nimi přicházet a vyvádět je a přivádět, aby obec Hospodinova nebyla jako stádo bez pastýře“ (4M 27, 16–17). Všimněme si, jak volil slova: Zaprvé, čehož si všimá Raši, je tu nezvykle dlouhý popis Boha – jako „Hospodina, Boha ducha každého těla“. Raši to vysvětluje takto: „Pane světa, je ti známa povaha každého člověka a ani jeden není stejný jako druhý. Urči jim vůdce, který bude mít strpení s každým podle jeho jedinečné povahy.“

Homo sapiens je nejrozmanitější druh ze všech živých forem a zajistit spolupráci při zachování respektu ke každému je nesmírně složitý úkol. Správní vůdci respektují rozdíly, ale jako dirigenti orchestru je dokážou integrovat tak, aby každý nástroj hrál svůj part v souladu s ostatními.

Druhé vodítko spočívá ve slově *iš* (člověk), jež se objevuje u Hospodinovy odpovědi: „Vezmi Jehošuu, člověka (*iš*), jenž má v sobě ducha.“ Již předtím se *iš* ve smyslu nikoli genderu, ale charakteru objevuje jako vlastnost Mojžíše. „Muž Mojžíš“, jenž byl pokorný, nejpokornější ze všech lidí na celé zemi a současně byl „největší“. *Iš* je ten, kdo je velký a přitom pokorný, dokáže se starat o druhé, i o ty, kdo nemají mnoho zastání, o „sirotka, vdovu a cizince“.

Třetí návod se týká správného místa a času: Vůdce má vést ostatní („před nimi vycházet a před nimi přicházet“), ale ve správném tempu: nemá se vzdalovat, aby „stádu“ neutekl („vyvádět je a přivádět“).

Co tedy Mojžíš po svém nástupci žádá? Úctu k rozmanitosti, péči o silné i slabé a ochotu nejit rychleji, než lidé snesou.

Z komentářů rabína Jonathana Sackse vybrala a přeložila A. Marxová.

BOHOSLUŽBY

v pražských synagogách červenec 2023

tamuz/av 5783

Staronová synagoga

30. 6. pátek	mincha, kabalat šabat a maariv	19.30 hodin
		<i>začátek šabatu 20.57 hodin</i>
1. 7. sobota	CHUKAT-BALAK 4M 19,1–25,9	
	hf. Mi 5,6–6,8	
	<i>mincha perek 5</i>	<i>konec šabatu 22.24 hodin</i>
6. 7. čtvrtek	PŮST 17. TAMUZ	2.04–22.05 hodin
7. 7. pátek	mincha, kabalat šabat a maariv	19.30 hodin
		<i>začátek šabatu 20.55 hodin</i>
8. 7. sobota	PINCHAS 4M 25,10–30,1	
	hf. Jr 1,1–2,3	
	<i>mincha perek 6</i>	<i>konec šabatu 22.20 hodin</i>
14. 7. pátek	mincha, kabalat šabat a maariv	19.30 hodin
		<i>začátek šabatu 20.50 hodin</i>
15. 7. sobota	MATOT-MASEJ 4M 30,2–36,13	
	hf. Jr 2,4–28; 3,4; 4,1–2	
	<i>mincha perek 1</i>	<i>konec šabatu 22.12 hodin</i>
19. 7. středa	Roš chodeš av	
21. 7. pátek	mincha, kabalat šabat a maariv	19.30 hodin
		<i>začátek šabatu 20.43 hodin</i>
22. 7. sobota	ŠABAT CHAZON	
	DVARIM 5M 1,1–3,22	
	hf. Iz 1,1–27	
	<i>mincha perek 2</i>	<i>konec šabatu 22.02 hodin</i>
26. 7. středa	předvečer půstu 9. av	<i>začátek půstu 20.53 hodin</i>
	mincha, maariv	20.45 hodin
27. 7. čtvrtek	PŮST 9. AV šacharit	8.15 hodin
		<i>konec půstu 21.52 hodin</i>
28. 7. pátek	mincha, kabalat šabat a maariv	19.30 hodin
		<i>začátek šabatu 20.34 hodin</i>
29. 7. sobota	ŠABAT NACHAMU	
	VAETCHANAN 5M 3,23–7,11	
	hf. Iz 40,1–26	
	<i>mincha perek 3</i>	<i>konec šabatu 21.51 hodin</i>
2. 8. středa	TU BEAV – svátek tanců a lásky	
4. 8. pátek	mincha, kabalat šabat a maariv	19.30 hodin
		<i>začátek šabatu 20.23 hodin</i>
5. 8. sobota	EKEV 5M 7,12–11,25	
	hf. Iz 49,14–51,3	
	<i>mincha perek 4</i>	<i>konec šabatu 21.37 hodin</i>

V sobotu a o svátcích šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit v 8.30 hodin, mincha ve 14.00 hodin.
Šabat mincha po obědě (od 13.45).*

Jeruzalémská synagoga

Bohoslužby se konají každou sobotu a o svátcích od 8.45 hodin.

ZUBAŘI S MEZUZOU

Rozhovor se zubním laborantem Tomym Fleischmannem

Tom a Estone ve své ordinaci.

TOMY FLEISCHMANN se narodil roku 1972 v Košicích, kde také vyrostl. Po pádu komunistického režimu se zapojil do aktivit pro mládež obrozené židovské komunity; zájem o židovství ho dovedl až k vycestování do Izraele. V Jeruzalémě vystudoval dentální techniku, oženil se s Estone, roz. Benitah Martins, která pochází z rodiny brazilských Sefardů. S ní a se dvěma dcerami žili poté v Praze, následně odjeli do Brazílie a po dalších devíti letech na pár let do Portugalska. Od roku 2020 žijí v obci Studená na pomezí jižních Čech a Vysočiny. Příběh o jejich putování po světě už krátce zachytila v reportáži Česká televize, pro Rch jej T. Fleischmann vyprávěl podrobněji.

Tomy, jak vzpomínáte na Košice svého dětství a mládí?

Bydleli jsme s rodiči a mladší sestrou v panelákovém bytě, ale nedaleko od centra, všude jsme chodili pěšky, do školy, do města. Košice mám rád, když se tam dostanu, setkávám se s kamarády, žije tam táta a teď tam pobývá hodně mladých Izraelců, kteří studují, většinou veterinu.

Když jsem byl malý, židovské tradice jsme nedodržovali, ale věděl jsem, že jsme Židi. Mámina rodina pochází z Užhorodu, tátova z Komárna, které patřilo před válkou Maďarsku. Mému dědečkovi zabili za holokaustu první ženu a čtyři děti, po válce se znovu oženil. Byl moc hodný, mého tátu hodně naučil. Nedožil se vysokého věku, umřel na následky zranění z války, když ho v lágru tloukli do hlavy. Dědova bratra zastřelili nyilaši, maďarští gardisti.

Takže na obec jste začal chodit až po pádu komunismu.

Ano. V Puškinově ulici je velká synagoga, později jsem si dokázal přečíst její hebrejský nápis *Šalom le-karov, šalom le-rachok*, Mír vzdálenému i blízkému. Ta velká synagoga fungovala za komunismu jen na Vysoké svátky, na šabatové modlitby chodili staří Židé do modlitebny ve Zvonárské ulici, kde je také obec, mikve a košer jídelna. My jsme na obec zašli jen na Pesach. Pamatuji se, že z Košic jsme jezdili za tátovými příbuznými do Komárna, kde je taková milá, domácká komunita. Chodili jsme společně na koupaliště, celé roky na stejné místo – o tom se říkalo, že se tam koupou jenom Židi.

Jak se situace změnila po roce 1989?

Komunita ožila. Začalo hodně akcí pro mladá, chodil jsem na hebrejštinu, na obci byla i sekulární skupina Ha-šomer ha-cair, pořádala výlety, letní tábory, to mě bavilo. Pak jsme roku 1992 jeli na měsíc na poznávací cestu po Izraeli. To rozhodlo, a já jsem si řekl, že bych tam chtěl žít. Tomu rozhodnutí ještě pomohlo, že jsem nechtěl na Slovensku do armády a také mě hodně mrzelo, až štvalo, rozdělení republiky. V létě roku 1993 jsem odjel do Izraele – nejprve na program mechina, během kterého jsem se naučil ivrit a byl jsem schopný dělat zkoušky na vysokou školu. Ale před ní jsem musel na vojnu.

Máte v Izraeli příbuzné?

Právě že ano. Po sovětské okupaci v roce 1968 odjely do Izraele dvě tátovy sestřenic: teta Miriam Neiger-Fleischmann je malířka a básnířka, je docela známá a žije v Jeruzalémě, druhá teta, Judit, žije v Haifě. Díky nim mám v Izraeli také bratrance a sestřenic, z otcovy i matčiny strany. Matčina sestra odjela v roce 1982 do Austrálie, jedna její dcera se pak vdala do Izraele. My jsme se také chystali k emigraci, ale táta nakonec řekl, že nemůže opustit svou mámu.

Jaká pak byla vojna v Izraeli, absolvoval jste tři roky?

Když jsem se přistěhoval, už mi bylo přes dvacet, takže jsem sloužil dva roky. Kdyby mi bylo při přistěhování osmnáct, sloužil bych tři, je to takto odstupňované. Povedly se mi hodně dobře vstupní psychome-

trické testy, ale do elitní jednotky jsem se nedostal, protože mám od narození jizvu na sítnici, na levé oko hůř vidím. Po základním výcviku jsem pracoval v Jeruzalémě v náborové kanceláři, pomáhal jsem psychologovi, který hodnotil psychometrické texty, pak u počítače. Izraelci berou vojnu jako samozřejmost, když ze zdravotních důvodů nemohou, nijak nejasají, mají pak nějakou náhradní vojnu. Jak asi víte, ultraortodoxní Židé na vojnu nechodí, ale existují jednotky pro zbožné Židy, *kipa sruga*. Na vojně jsem se seznámil se spoustou příjemných lidí, ti vůbec neřešili, odkud kdo přišel...

Tou dobou už jste asi uměl dobře hebrejsky?

Ještě to nebylo ono, měl jsem silný maďarský přízvuk, protože doma jsme mluvili maďarsky, slovensky jsem se naučil až ve školce. Pouštěli nám staré izraelské filmy, jeden se jmenoval *Eskimo Limon*, taková komedie o dospívání, o vojně, pak o tom, jak vedle sebe bydlí Aškenázové a Sefardi, dali k tomu výbornou hudbu a hraje tam spousta herců s různými přízvuky – a jeden měl prý přízvuk jako já.

Proč jste si po vojně vybral právě studium zubní techniky?

Už dřív na Slovensku jsem se učil techniku a mechaniku, ale mám alergii na oleje, takže bych v oboru pracovat nemohl. Práce zubního laboranta mi připadala jako technika v malém – máte tam frézování, řezání, broušení, ale bez olejů. Mám rád přesnou práci, na tohle potřebujete i představivost, baví mě to. Studoval jsem tři roky vyšší odbornou školu Hadassah College v Jeruzalémě, a při studiích jsem potkal svou budoucí ženu, Estone. Pochází z Brazílie, narodila se ve státě Pará, ve městě Belém, její rodina je původně z Maroka. Po studiích jsme asi čtyři roky pracovali v Izraeli, pak se nám narodila dcera Ellah. Rozhodli jsme se, že si otevřeme vlastní laboratoř v Praze, což bylo jednodušší než v Izraeli, a tak jsme roku 2004 odešli. V Česku se nám narodila druhá dcera Liah, žena zůstala na mateřské.

Bylo složité se v Praze uchytit?

Práce bylo dost, pracoval jsem rok pro několik zubařů, abych zjistil, jak to v Česku chodí – jaký je vztah mezi zubařem a technikem, vztah se zdravotními pojišťovnami. Pochopil jsem, že zubní technika se neuvěřitelně rychle vyvíjí, že hodně věcí, jako frézování, budou dělat přístroje,

že se vyvíjejí stále nové materiály, sklokeramika, zirkon... Věděl jsem, že na tak drahé přístroje, jako mají velké laboratoře, nemám finance a pro jiné už jsem nechtěl pracovat. Navrhl jsem proto Estone, aby vystudovala zubařinu, já že jí budu dělat technika a laboranta, budeme pracovat spolu, což je výhoda. Logicky nás jako další místo napadla Brazílie, odkud žena pochází, má tam rodinu, studovala by ve své rodné řeči. Manželka souhlasila a odjeli jsme do Brazílie.

Takže další etapa.

Ano. Estone studovala ve zrychleném režimu, nabrala si více předmětů za rok, aby byla rychleji hotová, uznali jí něco z izraelských studií, pětileté studium absolvovala za čtyři roky. Já jsem pracoval jako laborant, pracovnu jsem měl v domě u Estoniny mámy, která nám hodně pomáhala s dětmi, bez ní bychom to nezvládli, i když jsme měli také chůvu.

V jakém městě jste žili?

V Manausu, což je hlavní město státu Amazonas, na severozápadě, v džungli. Původně ho založili portugalští osadníci jako pevnost proti nájezdům Španělů, dnes je to obrovské, dvoumilionové moderní město na Río Negro, blízko soutoku s Amazonkou. Město zbohatlo v době kaučukové horečky na počátku 19. století. Má krásnou starou čtvrť u řeky, několik budov v evropském stylu, třeba divadlo Teatro Amazonas nebo tržnici. Ale o památky se začali starat teprve nedávno, posledních deset let, předtím to bylo dost zanedbané. Mně se tam moc líbilo, ale na můj vkus tam je horko, a hlavně neskutečné vlhko.

Uměl jste portugalsky?

Začal jsem se učit, když se narodila první dcera. Umím několik jazyků, ale žádný úplně spisovně: slovensky, maďarsky, hebrejsky, německy, anglicky, portugalsky, samozřejmě česky...

Jaká tam byla společnost, chodili jste na židovskou obec?

Většina obyvatel Manausu jsou míšenci, druhá a třetí generace indiánů smíchaných s Portugalci nebo Španěly. A židovská obec je tam perfektní: má asi 1200 členů, ale ne všichni Židé v Manausu jsou členové obce. Většinou jsou to sefardští Židé původem z Maroka, kteří přijížděli na začátku 20. století kvůli přírodnímu kaučuku, gumě. Z Maroka pluli lodí do Belému,

kde se vlévá Amazonka do moře, a po řece se dostali až do Manausu. Přesně takhle přijeli do Brazílie i předkové mojí ženy. Hodně Židů se vypracovalo, z kaučuku zbohatlo, jejich děti pak založily různé firmy, které se rozrostly, obchodní řetězce s elektro produkty, stavební firmy. Ti dobře situovaní pomáhají obci, obec těm chudším, funguje to bezvadně, jsou tam fakt milí lidé.

Setkal jste se tam i s krajaný?

Jen na židovské obci. Tam jsem potkal dva: jednoho pána z Nových Zámků, už zemřel. Představte si, že znal mého dědečka i pradědečka, kteří za války z Nových Zámků utekli do Komárna, a dědeček chodil v Komárně do židovské školy. Pak tam byl ještě jeden pán původem z Galanty, jmenoval se Czezanik.

Jak dlouho jste žili v Manausu?

Devět let a poslední roky jsme létali domů na zimu, aby holky viděly sníh a zalyžovaly si. Cestou zpátky jsme zůstali čtyři dny v Lisabonu a nějak automaticky jsme se s Estone rozhodli, že se vrátíme do Evropy. V Brazílii není bezpečno, hodně se v některých čtvrtích krade, lidi mají zbraně, je tam drogový problém, existují drogové gangy. Musíš bydlet v uzavřených čtvrtích, které jsou 24 hodin hlídány; musíš se vyhýbat určitým čtvrtím, na ulici nenosit hodinky ani šperky, nevyndávat venku mobilní telefon. Nejhorší je v tomhle směru Rio de Janeiro a Sao Paulo, Manaus také není úplně bezpečný. Holky nikdy nejezdily do školy autobusem, museli jsme je všude vozit, nebyl to normální svět.

Mohli jste v Portugalsku začít pracovat v oboru?

Já ano, Estone si musela dodělat magisterské zkoušky, takže další dva roky studovala v Portu, aby dostala evropský diplom. Pro práci v Česku ještě musela složit zkoušky z češtiny.

Vaše žena už je tedy hodně studovaná...

To je. Ale zrovna s češtinou měla trochu problém: česky se naučila, když jsme tu žili dřív, ale musela se učit znovu a taky terminologii, napoprvé to neudělala, až napodruhé. Já jsem pořád dělal laboranta – v Brazílii na sebe, v Portu pro jiné zubaře. Jakmile měla Estone všechny zkoušky, rozjeli jsme se do Česka, to bylo roku 2020. V Portugalsku navíc zavřeli kvůli

covidu všechny zubařské ordinace, i to byl důvod, proč odjet.

Začal jsem hledat ordinaci, kde by mohla manželka pracovat, a nejvíc se mi líbila ordinace v Buštěhradě. Měla ji jedna paní doktorka z Ukrajiny, která už v Česku žila dlouho a jako cizinka věděla, co má Estone vysvětlit. Já se musel vrátit do Porta, kvůli své práci a kvůli dětem. Ale už jsem začal hledat, kde bychom v Česku koupili vlastní ordinaci. A roku 2021 jsme našli tu ve Studené. Líbila se mi jednak kvůli dobré ceně za bydlení a ordinaci a taky to je blízko do Vídně a odtud přímým letadlem do Porta.

Holky totiž zůstaly v Portugalsku. Nejprve se o ně starala paní z Brazílie, teď už jsou samostatné. Starší je dvacet let, studuje management a počítačová studia na univerzitě, mladší je sedmnáct; zvládají to dobře, ta starší dohlíží na mladší. Čtyřikrát do roka za nimi jezdíme, ony pak zase párkrát sem, dělají nám radost.

Jak jste se ve Studené zabydleli?

Estone má hodně ráda Prahu, ale ve Studené jsme viděli podporu, protože potřebovali zubaře, ten jejich po 36 letech zavřel ordinaci a šel do penze. Dali nám dobré podmínky, dotaci, pomohli nám s bydlením, žijeme v bytovce a platíme nízký nájem. Za dobrou cenu nám prodali i pozemek, abychom si v budoucnu mohli postavit domek s malou zahrádkou. Líbí se mi tu, známe už místní lidi. Máme 2800 pacientů, jezdí k nám z deseti spádových obcí. A protože jsme na mezích, patříme jako ordinace k lidem v Čechách i na Moravě, ostatní přijímáme, když je místo. V praxi jsme určité věci změnili: hlavně trváme na tom, aby pacienti chodili na dentální hygienu.

Nechybí vám tu židovská obec? A jak vás přijali místní?

Nejsme ortodoxní, ale na dveřích máme mezuzy, šabesy slavíme doma, Estone zapálí svíčky, dáme si víno. Na Pesach jezdíme za holkama do Porta. Já si každý den uvážu tfilin, když někam jedu, odřikám modlitbu na cestu. Naše ordinace se jmenuje BH Odonto, tedy be-Ezrat haŠem Odonto, s pomocí Boží...

Většina lidí nás přijala v pohodě, někteří si mysleli, že jsme drazí, tak si našli někoho jiného. Jak teď o nás byla reportáž v televizi, sledoval jsem na Facebooku reakce: je tam 1600 lajků, čtyři lidi dali placíčko smajlíka a pět lidí našťavaného smajlíka. To je celkem dobrý, ne?

ALICE MARXOVÁ

VESMÍR TUŽEB A FRUSTRACÍ

K úmrtí Ilji Kabakova, malíře světového významu

Umělcova smrt podněcuje nový pohled na jeho dílo, protože se stává definitivně ukončeným. **ILJA KABAKOV** (30. září 1933 – 27. května 2023) se dožil téměř 90 let a zanechal po sobě celý umělecký kosmos artefaktů od drobných kreseb, alb s fiktivními příběhy vyprávěnými na jednotlivých listech na pokračování, přes velké obrazy, tematizující nejčastěji okraj a prázdnotu, až k rozsáhlým mystifikacím s vymyšlenými umělci, jejichž jménem tvořil, a k totálním instalacím – to je žánr, který sám zavedl a pojmenoval –, totiž interiérům, vestavěným do muzeí a galerií.

Kabakovův ateliér v centru Moskvy proslul jako významné ohnisko neoficiálního umění a kultury; od konce osmdesátých let byl stále na cestě jako umělec světový. Jeho poslední adresa byla na Long Islandu.

Dokázal překvapit, ne-li šokovat, a přitom zůstat věrný sám sobě, i v pokročilém věku. Před necelými deseti lety vytvořil pro pařížský Grand Palais obrovskou instalaci nazvanou *L'étrange cité* (Podivné město, 2014), v níž se projevil jako malíř obrovských formátů a nezměrné koncepční síly, s níž pojmul kolosální prostor paláce, i za pomoci hudby: vyrovnává se tu s guru zvukové spirituality 20. století Olivierem Messiaenem, stejně jako s komplexní uměleckou mystikou Alexandra Skrjabina, považovaného za zakladatele moderní ruské hudby. Ve svém „podivném městě“ cituje z dějin umění a umisťuje do něj i svůj moskevský ateliér.

OSOBNÍ A AUTOBIOGRAFICKÝ

Kabakov vždycky zůstal ve svém díle niterně, často tklivě osobní a autobiografický navzdory principům konceptualismu, za jehož nejen stoupence, ale v ruském prostředí i nejvýznamnějšího představitele je právem považován. V konceptualismu stojí na prvním místě reflexe, intelektuální distance k jakémukoli přímému vyjádření, které nahrazují komentáře, citáty nebo také prázdno, které zůstalo po uměleckém díle starého typu, jež znázorňovalo viditelný svět – ať už mimeticky (nápodobou) nebo abstraktně.

Kabakov ale navzdory konceptuální strategii nenechá diváka napospas „suchým“ teoretickým konstruktům. Dává mu naopak nahlédnout do světa důvěrně známého a lidsky intimního. Hlavní hrdinkou jedné z totálních instalací je například jeho židovská matka (*Labyrinth. Album mé matky*, 1990), která ho přivedla na svět v ukrajinském Dnipru (tehdy Dněpropetrovsku), a její zápisky z hlubin sovětské všednodennosti. Otec Josif Bencianovič Kabakov padl ve válce, matka se synem se ocitla v evakuaci v uzbeckém

Ilja Kabakov, druhá polovina šedesátých let. Foto Karel Kuklík. Courtesy Pavel Kuklík.

Samarkandu, po válce se vrátili do Moskvy. Zážitek osobního prožitku vyvrženosti, outsiderství, strachu a osamělosti provázel ale umělce celý život.

Je v tom určitý paradox, který povrchnější pozorovatelé považovali za hru s publikem, sebestylizaci nebo uměleckou spekulaci. A formálně Kabakovova kariéra skutečně na první pohled neposkytuje příliš mnoho motivace cítit se jako nějaký introvertní vyvrhel.

LOKÁLNÍ A GLOBÁLNÍ

Kabakov v roce 1956 absolvoval uměleckou školu ilustracemi ke knize Šoloma Alejchema *Bludné hvězdy*, od poloviny šedesátých let byl členem Svazu sovětských výtvarných umělců a v prostředí umělců, jejichž dílo oficiální kulturní politika ignorovala (a oni ignorovali ji), byl asi i komerčně nejúspěšnější. Ilustroval už

od padesátých let desítky dětských knih pro státní nakladatelství, která za práci dobře platila.

Od konce šedesátých let disponoval nejen prostorným ateliérem, ale také zájmem západních kritiků, galeristů, novinářů, akademiků a diplomatů. Jedním z nich byl i Jindřich Chaloupecký, jenž už tehdy, na začátku sedmdesátých let, rozpoznal ve vyjadřovacích prostředcích tohoto umělce silnou a univerzálně platnou výpověď o jedinci tváří v tvář krizím současného světa.

Nikdo nedokázal ve svém umění být tak přesvědčivě lokální a globální současně. Z fragmentů sovětské každodennosti, z odpadků, které se staly jeho významnými vyjadřovacími prostředky, z textů a fiktivních příběhů, tvořících osnovu jednotlivých děl, stvořil Kabakov celý vesmír tužeb a frustrací. Jeho intelektuálně a zároveň emocionálně silný „projekt“ se po umělcově přesunu na Západ od konce osmdesátých let ocitl na výsluní světových dějin současného umění.

Už více než třicet let jeho nadšení příznivci i skeptičtí kritici opakují prokazatelný fakt: žádnému umělci jeho generace ani nikomu z jeho mladších kolegů z Ruska se dodnes nepodařilo dosáhnout ani vzdáleně srovnatelné světovosti. Obzvláště ti, které zajímá vztah mezi významem a jeho finančními ekvivalenty, rádi uvádějí, že Kabakov je také autorem nejdražšího ob-

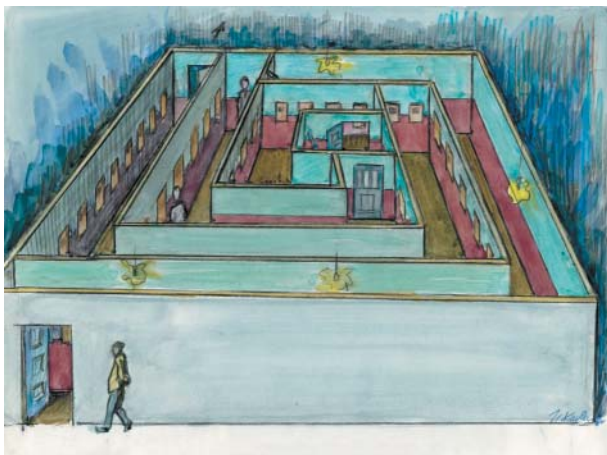
razu autora narozeného v SSSR: Vjačeslav Kantor, sběratel, donedávna prezident Evropského židovského kongresu, zaplatil v roce 2008 za Kabakovův obraz *Brouk* z roku 1982 v londýnské aukční síni Phillips de Pury 5,8 milionu dolarů.

Kabakov si ale při všech svých úspěších zachoval něco ze základního životního postoje, zformovaného ještě v evakuaci. Malování pro něj v jistém smyslu zůstalo únikem z ohrožení, aktivitou, jíž se lze vykoupat z nebezpečí světa, a každopádně sférou, které zasvětil „beze zbytku“ celý svůj život. Opakovaně vzpomínal, že když musel proti své vůli nastoupit do uzbecké školy, řekla mu jeho matka Bella Judělevna Soloduchinová, že jít musí, bude tam mít potíže a je na něm, aby přišel na to, jak se s nimi vypořádat.

Malý Kabakov byl jako vystrašený ruský Žid ideálním terčem šikany, před kte-

rou se zachránil malováním koní pro spolužáky. To byl jeho iniciační obchod s uměním.

Zážitek vyvrženosti pokračoval v sovětských uměleckých učilištích, kde i impresionismus platil za zvrhlé a pro-

Labyrint. Album mé matky, 1990. Repro na této straně Kabakov.net.

klínané antiumění (o celé sféře moderního a avantgardního umění ani nemluvě). Celá sovětská realita byla pro Kabakova exotickým kontinentem, zkoumal ji jako umělecký etnolog, pronikající do hlubin skutečnosti, která ho obklopuje a jíž se nepřestává divit.

VŮLE ZMIZET

Jeho nepraktikované a ve vlastní zkušenosti neprožitě židovství se přesto stalo součástí specifického kódu úzkosti a vůle zmizet, které lze vysledovat v tolika Kabakovových dílech. Ještě jako začínající umělec dostal za úkol „vytvořit grafickou úpravu naprosto třetířadé knihy o židovském osídlení v letech revoluce“. Šlo o román Buziho (Borise) Olevského *Osja a jeho přátelé* (1956), přeložený z jidiš, autor padl na začátku války. „Byla to naprosto oficiální zakázka,“ vzpomínal Kabakov, „ale když jsem začal kreslit Židy, pocítil jsem najednou jakýsi příval bouřlivé tvůrčí energie. Nějak se mi v hlavě začaly objevovat obrazy všech těch Židů ve štetlech, ačkoli jsem v takových obcích sám nikdy nežil. Nebyly to literární obrazy nebo citáty z Chagalla, ale vnitřní pocit paniky a strachu, v němž tito lidé žili.“

V Kabakovově pojetí byla sovětská společnost naprogramovaná strachem a notorickou ubohostí materiálních poměrů. Na každém kroku ji uzurpovaly pedantické a napůl absurdní předpisy a zákazy, které, stejně jako politická ideologie, působily dojmem jakéhosi samostatného, do sebe uzavřeného světa. Umělecký subjekt

se formoval jako anonymní poutník tímto v podstatě exotickým, byť zároveň tak důvěrně známým prostředím, který v jeho banální nevyhnutelnosti (marně) hledá východiska, únikové cesty, nějaký smysl.

Tento koncept kulturního disidentství, který celou politickou a sociální realitu považuje za jakousi odlišnou planetu, je možné jistě kritizovat, obzvláště dnes, kdy je jasné, kam může zajít agresivní moc, když se jí podaří zničit nebo uvést do stavu hybernace kritický potenciál celé společnosti. Nicméně v osobě Ilji Kabakova pozice této ontologické diaspory přinesla plody, které navždy zůstanou mezi poklady světového umění.

PALÁC PROJEKTŮ

Protiklad suverénního rozmachu a citu pro křehkost, zranitelnost a nevyčerpatelný potenciál snění dobře vyjadřuje jedna z nejrozsáhlejších Kabakovových realizací, jeho *Palác projektů* vystavený od roku 2021 permanentně v postindustriální zóně německého Es-senu, kde umělec dostal k dispozici obrovskou budovu. V ní vytvořil svět, do kterého se divák může ponořit jako do psychodelické alternativní reality, ačkoli je technologicky naprosto jednoduchý – sestává jen z papíru, kousků dřeva, provázků, drátů a starého harpáci. Celé toto muzeum v muzeu obsahuje přes šedesát nejneuvěřitelnějších vizí lepšího světa, je to ráj představ, doprovázený důkladnými popisy, modely, komentáři, skicami a plán(k)y. Projekty fiktivních postav čekají na svůj okamžik. Palác jejich snů je rozdělen do tří částí: „Projekty na zlepšení života jiných lidí“, „Projekty na podporu kreativity, které přispívají k tvorbě a vzniku samotných projektů“ a „Projekty pro zdokonalení jednotlivce“.

Jako palác projektů Kabakov pojal i svůj dům na Long Islandu ve státě New York, kde jsem ho v roce 2014 navštívil, mj. abychom dohodli detaily jeho účasti na výstavě ruské avantgardy v pražské Národní galerii, jejíž přípravu záhy poté nový ředitel zrušil. Největší část Kabakovova bydliště zaujímá velký ateliér, v dalších částech jsou modely jeho projektů, sklad obrazů, sklad katalogů, archiv... Obytná část působila spíše jako přístavba.

Kabakov zdůrazňoval, že koncem osmdesátých let vyjel na služební cestu, která se protáhla na několik desetiletí. Jeho odjezd popsal při příležitosti umělcových osmdesátých narozenin Anton Nosik, syn jeho předchozí manželky Viktorie Močálové, která s Kabakovem mimochodem nejednou navštívila Československo, kde žila její sestra: „Po šedesátce se z prosperujícího člena moskevské organizace Svazu sovětských výtvarných umělců, který kromě dětských zbytků jidiš neovládal žádný jiný jazyk než ruštinu, bez stínu lítosti stal tulák bez domova, kočující po neznámých zemích a světadílech, z jednoho eráru do druhého, od stipendia ke stipendiu.“

O všechny obchodní a praktické záležitosti se starala jeho poslední žena Emilia; dčila se od devadesátých let začala podepisovat oběma jejich jmény, což sice vyvolalo údiv a rozpaky, ale pro Kabakova to dávalo perfektní smysl. Emilia mu umožnila, aby se nemusel starat o nic než o svou imaginaci a její transformaci do uměleckých děl.

Mnozí autoři nekrologů si v souvislosti s umělcovou smrtí logicky vzpomněli na dvě jeho díla: Text *Do budoucnosti nevezmou všechny*, v němž se vyrovnával s dětskými strachy a zároveň s Malevičem a ideologií ruské avantgardy, a instala-

ci *Odletěl do vesmíru ze svého pokoje* (1985). Ta představuje ubohý, fragmenty plakátů polepený pokoj osamělého sovětského člověka, který se pomocí sedačky připevněné k pěrům a tkalounům katapultoval někam mezi hvězdy. Interpretaci obou těchto artefaktů, aktualizovanou smrtí jejich autora, si asi každý dokáže zformulovat sám... **TOMÁŠ GLANC**

Skica k *Odletěl do vesmíru ze svého pokoje*.

ŽIVOT JAKO Z ROMÁNU

Egon Hostovský a jeho radosti života

Egon Hostovský, narozený ve Hronově v roce 1908, je jedním ze tří významných židovských autorů 20. století, pocházejících z východních Čech a píšících česky. Vedle Hostovského tam patří v Rychnově nad Kněžnou narozený Karel Poláček (1892–1945) a rodák ze samotné metropole tohoto kraje Viktor Fischl (1912–2006). Na rozdíl Poláčka, který prošel Terezínem, Osvětimi a zahynul na samém konci války na pochodu smrti, Hostovský i Fischl válku přežili v emigraci, do Československa se po roce 1945 vrátili a natrvalo ho opustili po únoru 1948. Fischl jako dlouholetý sionista zamířil do znovuzrozeného židovského Státu Izrael, Hostovský, přívrženec asimilačního česko-židovského hnutí, za studií člen česko-židovského Akademického spolku Kapper a redaktor *Kalendáře česko-židovského*, do USA, kde už během války působil v New Yorku na československém konzulátu. Po roce 1989 Fischl do Československa a později do České republiky pravidelně jezdil, vydal tu prakticky celé své rozsáhlé dílo a dočkal se úspěchu u čtenářů i oficiálního ocenění a uznání. Hostovský, který zemřel 7. května 1973 v USA, se do Česka už nikdy nevrátil. Je pochován na židovském hřbitově ve státě New Jersey nedaleko Millburnu, kde prožil poslední léta svého života. Na rozdíl od Viktora Fischla, který našel místo posledního odpočinku v Jeruzalémě ve „svě“ zemi, v případě amerického občana Egona Hostovského se to, pokud vycházíme z jeho díla, asi říci nedá. Protože to základní, čím se jeho knihy zabývají, je koneckonců to, že na této zemi člověk žádný opravdový domov nenachází a nemá.

ČESKÝ ŽIDOVSKÝ SPISOVATEL

Nedávno uplynulých padesát let od autorova úmrtí, stejně jako předtím sto a sto deset let od narození v roce 2008 a 2018, soustředilo pozornost literárních historiků a kritiků (a doufejme, že i čtenářů) na osud a dílo tohoto významného autora moderní české literatury. Není toho málo, co bylo pro hlubší poznání jeho díla v uplynulých letech vykonáno. V letech 1994–2002 vyšly ve dvanácti svazcích *Spisy Egona Hostovského*, u příležitosti 110. výročí spisovatelova narození uspořádal 20. dubna 2018 Ústav české literatury a komparistiky Filozofické fakulty

Univerzity Karlovy v Praze konferenci (texty vyšly pod názvem *Literární dobrodružství českého židovského spisovatele ve 20. století* ve zvláštním čísle časopisu FFUK *Slovo a smysl*), Vladimír Papoušek vydal na téma E. H. monografie *Egon Hostovský. Člověk v uzavřeném prostoru*

Egon Hostovský

(H & H, Jinočany 1996) a *Žalmy z Petřeldu. Egon Hostovský, příběh spisovatele dvacátého století* (Akropolis, Praha 2012). Porůznu byla publikována celá řada jednotlivých studií a článků.

Zatím poslední v řadě, nikoli kvalitou, ale co do časové posloupnosti, je druhé doplněné vydání publikace *Egon Hostovský a jeho radosti života*, vydané k 50. výročí spisovatelova úmrtí. Jako autoři jsou uvedeni literární historička, překladatelka a editorka Olga Hostovská, která toho pro památku svého otce už vykonala hodně, Václav Sádlo, dlouholetý ředitel Okresního muzea v Náchodě, autor knihy *Egon Hostovský a rodný kraj*, a literární historička Barbora Svobodová.

OSUD A KNIHY

V úvodu ke knize autoři říkají: „Když skládáme dohromady mozaiku životního příběhu spisovatele Egona Hostovského, můžeme mít dojem, že i jeho vlastní biografie je dílem nějakého romanopisce, kterému podobně jako samotnému autorovi nechyběla schopnost vytvářet silná

vyprávění, plná dramatických zvratů. Zároveň však tomuto *nezvěstnému* tvůrci nelze upřít ani smysl pro ironii, humor (byť někdy až zlomyslný), citlivost k detailům a empatii. Hostovského životopis je samozřejmě v mnohém jedinečný, v mnohém se v něm však také dokonale odrážejí dějiny minulého století, které tolikrát a s velkou razancí zasáhly do osudů několika generací. Tu autorovu nejvíce formovala především zkušenost s dvojí totalitou a s ní spojené zásadní rozhodnutí – zda zůstat, či odejít.

Hostovský patřil k těm, kteří se v obou případech rozhodli zvolit druhou možnost. Jeho dílo je tak rozděleno do tří segmentů – život ve vlasti, první a druhá emigrace –, jež jsou vzájemně organicky propojeny, přesto však každá z jednotlivých tvůrčích etap nese i své specifické rysy, dané jak literárním vývojem a zráním samotného autora, tak právě také osobním prožitím událostí velkých dějin. Exil, v němž autor strávil prakticky polovinu svého života, pro něj nepředstavoval pouze fyzické odloučení od země, kde se narodil, ale po jeho druhé emigraci v roce 1949 se mu stal způsobem životem – *modem vivendi*, se kterým se však až do své smrti nikdy zcela nesmířil a úplně jej nepřijal za vlastní. Podobně jako velká většina jeho hrdinů prožíval pocity osamělosti, odcizení a úzkosti, na něž však neexistoval lék v podobě návratu domů, jelikož domov a svět dřívějšíka, ve kterém bylo možné spoléhat alespoň na některé jistoty, již dávno neexistoval a nebylo kam se vrátit.“

ŠTASTNÁ LÉTA

Světlu, který už neexistuje a kam se není možné vrátit, je věnována první část textu, zahrnující období do prvního exilu v roce 1939 – hronovské dětství, studium na náhodském gymnáziu, pobyt v Pardubicích, a především v Opočně, kde Hostovský nachází řadu nových přátel a přítelkyň, z nichž jedna, Květa Ondráková, se v Praze stala v roce 1932 jeho první ženou a v roce 1936 matkou dcery Olgy. Neboť v roce 1927 se „Egonek“ vydal do Prahy, na studia a za svým životním cílem: stát se skutečným spisovatelem. Seznámil se s řadou literátů, kamarádil se s Hanušem Bonnem, Jiřím Valjou, s Janem Zahradníčkem a s Františkem Hrubínem. V roce 1928 vydal román *Ghetto v nich*, Václav Černý mu umožnil publikovat v Hostu, stýkal se s Františkem Halasem a s Ivanem Olbrachtem a intenziv-

ně se účastnil literárního života. V roce 1935 mu vyšel román *Žhář*, za který dostal státní cenu, další román, *Ztracený stín*, byl v roce 1937 zfilmován. Jak se v knize uvádí: „Léta mezi rokem 1932 a 1939, která trávil střídavě v Praze a v Opočně, byla patrně nejšťastnějším obdobím jeho života.“

PRVNÍ EMIGRACE

To všechno skončilo na jaře 1939, kdy zaniklo Československo a nacisté obsadili zemi. Hostovský se vydal bez rodiny přes Belgii, Francii a Portugalsko do amerického exilu, kam se po strastiplné cestě dorazil na jaře roku 1941. Na newyorském československém konzulátu, kde našel práci, však nevycházel nejlépe s některými kolegy a také v literárním exilu nebyl všemi oblíben. Když vydal v prosinci 1942 knihu *Sedmkrát v hlavní úloze*, zaútočili na něj v českých *Newyorských listech* Stanislav Budín a jinde i Roman Jakobson „pro nedostatek patriotismu a neschopnost pochopit, jaký je za války úkol českého spisovatele“. Teprve ohlas mimořádně úspěšné novely *Úkryt* z roku 1943, vysílané i americkými rozhlasovými stanicemi, útoky v emigrantském tisku utlumil. Co se osobního života týká, rozvedený Hostovský se v roce 1944 v zno- vu oženil.

Po válce se dozvěděl, že z jeho vlastní rodiny nikdo nepřežil. Otec zemřel těsně před transportem, v koncentračních táborech zahynuly jeho tři sestry s dětmi. Do Ameriky mu byl doručen od Irmy (Baurové) přes Portugalsko tento vzkaz, psaný 25. března 1942: *Nejhorší ze všeho je, když poznáš příliš pozdě, že náš domov je někde jinde než tam, kde jsme se omylem usadili. V pravém domově ani při zemětřesení člověk nemůže být tak sám, jak sama jsem teď já. V posledních dvou letech ani jediný člověk mi nepodal ruku. Otcí je zítra dvaosmdesát let, nic nechápe, co se kolem něho děje, neví, že budeme za pár hodin transportováni a že zůstane docela sám a bez pomoci. Smím-li ti radit, nevracej se nikdy na jeho hrob. A naše hroby bys stejně nenašel. Ty i já jsme se měli narodit na jiné planetě nebo aspoň v jiném zeměpáse. Modli se za nás, totiž jen za jedno, aby to dlouho netrvalo, abychom se my tři sestry co nejdříve setkaly s maminkou. S pánembohem Tvá I.*

Také otec jeho první ženy, Cyril Ondrák, byl nacisty popraven.

Do Prahy se Hostovský s druhou ženou a dcerou vrátil až v roce 1947, aby tu strá-

vil pouhý rok. Po únoru 1948 působil na velvyslanectví v Norsku, kde v září 1949 podal demisi s tím, že se do Československa už nevrátí. Jistě k jeho rozhodnutí přispěla i skutečnost, o které psala jeho sestra Irma.

DRUHÁ EMIGRACE

Třetí část knihy zachycuje období od roku 1950, kdy Hostovský znovu začíná v USA jako politický uprchlík, až po jeho úmrtí roku 1973. Během těch třidvaceti let se toho ještě odehraje hodně. Rozpadlo se mu druhé manželství, v roce 1953 se Hostovský oženil potřetí, narodilo se mu třetí dítě, syn Paul. Nové knihy, stále psané česky, vycházely v anglických překladech. S úspěchem se setkal román *Nezvěstný* (1952), vydaný už předtím v dánském a švédském překladu. *Dobročinný večírek* vyšel v Anglii a vzápětí v USA (1957), do kin přišel *Půlnoční pacient*, zfilmovaný

Egon Hostovský v Dánsku v roce 1966. Foto archiv.

pod názvem *Špioni (Les Espions)* francouzským režisérem Henrim-Georgesem Clouzotem. Nadějně vyhlídky vedly Hostovského, už jako amerického občana, v roce 1957 k rozhodnutí vzdát se místa v Rádiu Svobodná Evropa a nadále se věnovat pouze literární činnosti.

Autorova očekávání se však naplnila jen částečně. Reagoval tím, že se dal do psaní a v roce 1961 po tříleté intenzivní práci vydal svůj nejrozsáhlejší román, *Všeobecné spiknutí*. Ale ani tato kniha,

anglicky publikovaná pod názvem *The Plot*, neměla, zejména kvůli nešťastně pojatému překladu, očekávaný ohlas.

Na dva roky se pak (1964–1966) s rodinou vrátil do Evropy, do Dánska, kde se cítil mnohem lépe než v Americe. Obnovil odtud kontakty z minulosti s rodinou i s přáteli. A jak se v šedesátých letech situace v Československu postupně zlepšovala, začal být reálný i jeho návrat domů, přinejmenším jako autora. Manželka si však v Dánsku nemohla zvyknout, a tak se celá rodina vrátila do USA.

Kontakty s Prahou ale pokračovaly. V měsíčníku *Plamen* mu vyšla ukázka ze *Všeobecného spiknutí* a v roce 1967 vydal Odeon soubor tří textů ze čtyřicátých let pod názvem *Cizinci hledají byt*.

V roce 1968 bylo vše připraveno k Hostovského návštěvě Prahy, která se měla uskutečnit v září. Přišel však 21. srpna 1968.

Od počátku sedmdesátých let se spisovatelův zdravotní stav stále zhoršoval. V květnu 1973 v Montclair v New Jersey umírá.

RADOSTI ŽIVOTA

V životopisném portrétu s mírně ironickým názvem se toho můžeme o Egonu Hostovském a jeho osudu i díle dozvědět hodně. Místo komplikovaných úvah a interpretací předkládá čtenáři v nejlepším slova smyslu věcné a relevantní informace. Spisovatelova dcera i její spoluautoři nás seznamují s pečlivě a dlouhodobě shromážděnými fakty, utříděnými přehledně a srozumitelně a doloženými velkým počtem fotografií a reprodukcí. Jejich vztah k autorovi a porozumění pro jeho dílo i osud vytvářejí pro tuto fakta pozadí, díky kterému získávají jasné kontury a přesvědčivost. (jd)

Olga Hostovská, Václav Sádlo, Barbora Svobodová: *Egon Hostovský a jeho radosti života*. Vydalo nakl. Burian a Tichák, s. s. r. o., 110 stran, měkká vazba, druhé přepracované vydání. Kniha je opatřena rejstříkem, přehledem použité literatury a pramenů i soupisem knih E. H. vydaných v různých jazycích. Dop. cena 219 Kč.

SALOME V BRNĚ

Tragédie bez kladného hrdiny a katarze

V červnu se v brněnském Národním divadle konala premiéra (a dvě reprízy) slavné opery Richarda Strausse *Salome*. Skladatel ji složil na text činoherní hry (pro operu zkrácené) Oscara Wilde, režie se ujal David Radok. Na rozdíl od inscenací, které se soustřeďují především na Salome jako na oběť, již zneužíval otčím (takové bylo i představení ve Státní opeře v Praze roku 2015), je Radokovo pojetí mnohem bohatší, ale také drásavější. I když neobsahuje žádný prvoplánový klíč k současnému světu, režisér dokázal, že příběh, v němž hraje hlavní roli zlo, krutost, opojení mocí a naprostá ztráta soudnosti, bude v dnešní době rezonovat. A to bohužel víc, než bychom si přáli.

NAPĚTÍ

Představení se v reálném čase a na jednom místě odehrává na temném jevišti, které tvoří nádvoří rozsáhlého sídla, evokujícího Jeruzalémský chrám (ale díky své střídmosti to může být i starý dům), spíše střízlivé a neutrální jsou i kostýmy. Do budovy vidíme velkým oknem, které vede do hodovního sálu, ozářeného světly svíček. Ze sálu postupně vycházejí místní obyvatelé: princezna Salome, její matka Herodias a její manžel Herodes Antipas, tetrarcha (jenž nechal zavraždit svého bratra, prvního manžela Herodiady a Salomina otce). Na nádvoří se pohybují ještě sloužící, římsí vojáci (částečně muži z Římem podmaněných provincií), skupina několika Židů, v podzemní cisterně je vězněn prorok Jochanaan, Jan Křtitel.

Ocitáme se v Jeruzalémě v 1. století občanského letopočtu, v době římské správy nad Judejí, šířícího se vlivu helénismu, existence mnoha proudů judaismu i prvních následovníků pozoruhodného židovského kazatele Ješuy z Nazaretu, Ježíše (kromě Jana Křtitele je ve hře představují dva Nazarejci). Pozadí biblického příběhu je tedy dramatické a plné napětí a je podivuhodné, jak mistrně vetknul Wilde rozmanité historické reálie do poetického, květnatého, ale v replikách naprosto přirozeného jazyka. A stejně podivuhodné je, jak toto napětí a střety dokázal Richard Strauss vyjádřit dramatickou hudbou.

ČINOHRA

Wilde drama *Salome* napsal roku 1891 během pobytu v Paříži, na počátku svého

nejúspěšnějšího období, kdy vznikaly jeho britké konverzační komedie. Vytvořil je ale francouzsky, jazykem, který miloval, a hojně se inspiroval i slovníkem hebrejské poezie a Nového zákona. Když Salome opěvuje krásu Jochanaanova těla, vlasů a rtů, zaznívají v tom ozvěny Šalomounovy *Písň písni*. Čteme-li původní Wildovu hru (v českém překladu vyšla již roku 1905, kdy byla uvedena v pražském Národním divadle), nacházíme v ní i sarkasmy, které z libreta opery kvůli škrtům zmizely (mj. poznám-

Oscar Wilde, autor divadelní hry *Salome* zhudebněné Richardem Straussem, osmdesátá léta 19. století.
Foto Wikipedia Commons.

ka vojáka, který spěchá, aby odklidil tělo mrtvého setníka dříve, než ho spatří Herodes: „Tu mrtvolu musíme odnést. Tetrarcha chce hledět jen na mrtvolu, které sám zabil“).

Jazyk dramatu je plný nádherných básnických obrazů, biblických příměrů, ale v konverzaci manželského páru vládců to jiskří jako ve Wildových proslulých hrách z prostředí londýnské smetánky, úsečné odpovědi Salome tetrarchovi zase vypovídají o jejich složitém vztahu.

Wilde vtělil do biblických postav odvrácené stránky lidské duše, v době vzniku textu objeňované Sigmundem Freudem: neurózu, hysterii, podvědomé a veškeré konání ovládající sexuální touhy, kolísání mezi láskou a nenávisť; naznačeno je i téma homosexuálního vztahu.

Plánované představení v Londýně se kvůli zákazu zpodobnění biblických postav na jevišti nekonalo (první veřejné představení zde proběhlo až roku 1931!). V Paříži se činohra hrála poprvé roku 1896 v době, kdy si Wilde v anglické věznici v Readingu odpykával trest za „nemravnost“, jejich úspěchů v Evropě ani slávy opery (uváděně však v německém překladu Hedwigy Lachmannové) se nedožil, zemřel v bidě a osamělý roku 1900.

OPERA

Richard Strauss hru poprvé zhlédl na neveřejném představení roku 1902 v Berlíně v Kleines Theater v režii Maxe Reinhardta (i podle pruského zákona byla veřejná představení „biblické“ hry zakázána, o rok později však již slavila úspěch v několika německých divadlech).

Zbytek příběhu je známý: skladatele drama okamžitě nadchlo a rozhodl se ho zhudebnit, operu dopsal v červnu roku 1905, téhož roku měla úspěšnou premiéru v Drážďanech. Ve Vídni ji císařské úřady zakázaly, ale ohromný úspěch sklídila roku 1906 ve Štýrském Hradci (mezi diváky tehdy seděl Gustav Mahler a údajně též Adolf Hitler) a v desítkách dalších evropských měst, včetně Prahy (v Novém německém divadle). V Paříži a Berlíně ztvárnila Salome Ema Destiniová.

Na otázku, proč se skladatel a dirigent Richard Strauss rozhodl riskovat a zhudebnit neobvyklou, o skandál si koledující hru, odpovídá David Radok takto: „Chtěl šokovat. Věděl, že do toho potřebuje opravdu bouchnout, odjistit ruční granát. Byl dobrý byznysmen a věděl, odkud fouká vítr. Myslím, že to bylo velice přesně vykalkulované a že tam byla notná dávka narcismu propojeného s velkým sebevědomím.“ O hudebním „odjištění granátu“ říká dirigent inscenace Marko Ivanović: „Straussův hudební jazyk reflektuje dobu svého vzniku. Krásné melodie a rytmus valčíku se prolínají celou operou a jsou svědectvím i o dobovém estetickém ideálu vyšší společnosti. Strauss ale všechny tyto dobové znaky dovádí do krajnosti – melodie jsou vypjaté, valčík se deformuje až do zběsilosti, akordy se harmonicky komplikují až k nepoznání. Myslím, že v takovém popisu dekadence se dají nalézt i znaky dnešní společnosti, a asi i proto se toto dílo tak často hraje i dnes.“

BRNĚNSKÁ INSCENACE

Jaká je brněnská *Salome*? Temná. Představuje velmi věrohodně plejádu do větší či

menší míry vykolejených lidí, a i ti, kdo zlo nepáchají nebo proti zkaženosti vládců horují (prorok Jochanaan), vypadají nelidsky, fanaticky uzavření do svého světa a svých vidin či náboženských disputací. Židé působí v představení díky vášnivému diskusnímu zápalu o povaze skutečného

Salome (Linda Ballová) tančí, aby pobouřila, ponižila a získala prorokovu hlavu. Foto Marek Olbrzymek, NdB.

Boha výrazně. Zůstávají součástí Herodovy „stolní“ společnosti, aby pak vyjádřili pobouření především nad tím, že Herodes chce Salome darovat „oponou ze svatostánku“, pokud se vzdá Jochanaanovy hlavy.

Herodes je navenek mocný, v nitru slabošský, nervózní a pověřivý muž sužovaný temnými předtuchami a zvráceným způsobem i výčitkami svědomí (o Ježíšovi říká: „Zakazují mu křisit mrtvé, to by bylo hrozné, kdyby se mrtví vraceli!“). Nerozmlouvá Salome její kruté přání zabít Jochanaana proto, aby zabránil smrti nevinného, ale kvůli své pověřivosti – zabít proroka by mu mohlo přinést neštěstí.

Při první repríze, o letním slunovratu 21. června, v Brně panovaly tropické teploty, které vzápětí srazila vichřice a bouře. Jak zaznělo před představením, změna počasí neblaze ovlivnila zdravotní stav Jaroslava Březiny, tenora, který zpíval Herodův part možná o něco tišeji než v obvyklé plné síle, ale jeho výkon byl i tak působivý (indispozice možná i napomohla hereckému vystižení na pokraji zhroutení se pohybujícího muže). Evě Urbanové v roli Herodiady její bezcitnost naprosto věříme: chladná sobecká žena, která Salome chválí jen tehdy, když se domnívá, že ji dcera chce pomstít. Pro svou Herodiadu jako by se Wilde inspiroval

u Shakespearovy lady Macbeth: ženy podobně bezcitné a racionální, slepé k přeludům „krve na rukou“, v tomto případě hluché k manželovým slyšínám „závanu perutí smrti“.

Znělý hlas německého barytonisty Birgera Raddeho jako by byl v rozporu s jeho strnulým projevem a trhanými pohyby, navozujícími představu těla, které v těsných podmínkách vězení odvyklo pohybu a jako by ke krásnému hlasu ani nepatřilo.

Linda Ballová se nesmírně náročné role Salome zhostila skvěle, pěvecky i herecky. Během představení doznává mnoha podob: princezna, oscilující mezi drásavým odporem k Herodovi, jeho milieu i vlastní matce, poté svědkyně a vzápětí smrtelná nepřítelkyně Jochanaana; vyzývá žena, která v tanci sedmi závojų promyšleně dráždí, ale současně ponižuje všechny přítomné muže. V závěrečné scéně, kdy líbá useknutou hlavu (velice realisticky vytvořenou), už očividně vstoupila do krajiny šílenství, ale přesto divákem poslední Herodova slova „Zabte tu ženu!“ otřesou jako nečekáný úder.

V závěru tragických kusů se objevuje náznak naděje, díky překonané krizi diváci cítí posléze úlevu, katarzi: na konci *Hamleta* přichází Fortinbras, nad mrtvými milenci Romeem a Julií se smíří zneprátené rody. Takové smíření si v moderní *Salome* stěží dovedeme představit. Jak

Manželé Herodes (Jaroslav Březina) a Herodias (Eva Urbanová). Foto Marek Olbrzymek, NdB.

říká režisér Radok, v *Salome* naděje neexistuje. Katarzi tedy nečekejte, ale znepokojivě aktuální představení lze vřele doporučit – divadlo je uvede v dalších reprízách na podzim (viz www.ndb.cz).

ALICE MARXOVÁ

EKUMENA V BUČI

(dokončení ze str. 3)

Přiznává, že většina jeho klientů jsou Židé, ale když na to přijde, pomůže i gójům. Ukazuje mi na svém telefonu fotky zraněných mužů a žen, starých i mladých, a když mu, protože na to nemůžu přestat myslet, řeknu, že po téhle válce už na Ukrajině žádní Židé nebudou, směje se, že to není pravda. Jsou jich tu mraky, ale o židovství nemají páru. Hned mi s pýchou vyhledá na displeji řadu fotek. „Tenhle,“ ukazuje mi snímky asi dvacetiletého kluka, kterému na jednom pomáhá navléknout třilin a na druhém ten chlapec odřikává Šma Jisrael, „přišel na frontě o nohu, a přestože má židovskou mámu, v životě se nemodlil.“ Na jiné fotce mi ukazuje chlapíka, kterého také vysvobodil z vojenského lazaretu, ale nevidím na něm, co mu chybí. Naštěstí mi Nachman pár vybraných fotek poslal přes WhatsApp, a když jsem si tuhle ze zvědavosti zvětšil, neměl ten člověk kus nosu. A že i tihle Židé, kterým pomohl, věří ve vítězství jako praví Ukrajinci, dokazuje padesátiletý voják s obličejem plným ran po střepinách, sebejistým úsměvem a zvednutou pravicí s roztaženým ukazovákem a prostředníkem. Slava Ukrajině!

Zdá-li se vám, že o svých zážitcích mluvím s jistým odstupem, je to pravda. Vždyť jsme jeli čtyřadvacet hodin vlakem tam a čtyřadvacet hodin vlakem nazpátek a na Ukrajinu samou nám zbylo čtyřadvacet hodin. Po Buči nás v Kyjevě přijal náměstek ministra zahraničí a kupodivu věnoval rozpravě s námi přinejmenším hodinu. Chválit ho za to, že je inteligentní, to nechci, protože ten darebák Lavrov je také inteligentní; dokázal však srozumitelně odpovédět na otázku, jak si vysvětluje přátelství Poláků, odvěkých nepřátel Ukrajinců. Vlastně jsem ji položil sám sobě, poněvadž ani já nevím, proč mě tahle válka tak bere, že skoro nemyslím na nic jiného. Proč mi najednou nevádí projíždět ve vlaku městem Chmelnyckyj, které mají Ukrajinci i na bankovkách? Většina dozorců v Treblince byli Ukrajinci a můj nevlastní táta mi už v dětství vykládal, jak kruté zacházeli s vězni, a že když se ožrali, sázeli se, který rychleji umlátí Žida kyjem. Když z Treblinky utekl, nemohl do lesa, protože tam byli banderovci, ani vpravo mezi lidmi, protože to byli Poláci. A tenhle pan Melnik mi řekl, že se k tomu Ukrajinci a Poláci budou muset vrátit, až válka skončí, protože teď jsou ohrožení všichni. Takže to momentálně řešit nemusím. EFRAIM K. SIDON

Josef Kroutvor

O DLOUHÉ CESTĚ RICHARDA STRAUSSA K TEREZÍNSKÉ BRÁNĚ

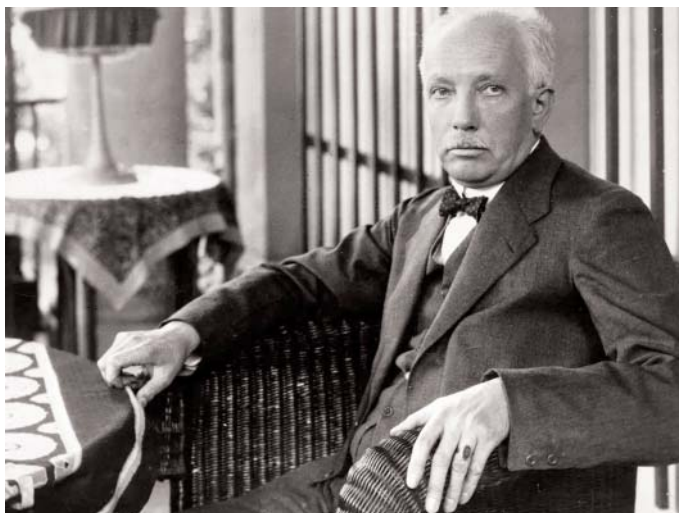
Následující námět na rozhlasovou hru zpracovává málo známý fakt: slavný skladatel Richard Strauss se roku 1942 pokusil osobní intervencí zachránit z terezínského ghetta Paulu Neumann, roz. Horowitz, babičku své snachy Alice, již zatkli v Praze. K branám ghetta se vydal poté, co sehlaly jeho žádosti adresované pražskému gestapu, aby mu dovolili vyprovodit starou dámu ke švýcarským hranicím (kde žila její dcera, Alicina matka). Josef Kroutvor mikrohru dopsal roku 2023 u příležitosti uvedení opery Salome v brněnském Národním divadle a dosud nebyla vysílána.

Osoby: vypravěč; Richard Strauss, slavný německý skladatel; Karl Kleinbauer, šofér, starý sociální demokrat; vojáci, hlídky a stráže wehrmachtu.

Po celou dobu je v pozadí slyšet hluk motoru Straussova horche. Zvuk auta se prolíná s úryvky Straussovy hudby.

Vypravěč: Richard Strauss se narodil v roce 1864 v Mnichově a patřil hned od počátku mezi zázračné děti. Komponoval prý od šesti let a slavil už v dětství první hudební úspěchy. Opouští univerzitní studium filosofie, věnuje se plně hudbě, diriguje, skládá symfonické básně. Až teprve uvedení skandální opery *Salome* v roce 1905 v Drážďanech přinese úspěch, věhlas i peníze. Svým duchem byl Strauss hluboce ponořen do starých časů německého císařství, ale svět se po první světové válce rychle změnil. Silná inflace sužovala rozvrácenou společnost, k moci se drali nacisté. 30. ledna 1933 se Adolf Hitler stává říšským kancléřem. Nacisté Strausse potřebují a rádi využívají jeho proslulosti. Strauss je jmenován prezidentem hudební komory, což vyhovuje i jeho egu. V roce 1935 jsou vyhlášeny takzvané norimberské zákony umožňující systematické pronásledování Židů. Straussova spolupráce s libretistou Stefanem Zweigem je důvodem k rychlému

sesazení z funkce. Strauss začíná taktizovat, hledat cestičky, jak vyjít s režimem, aby ochránil rodinu svého syna, který si vzal za manželku Židovku. Marně, nepomůže ani dopis Hitlerovi, ani intervence u ministra propagandy Goebbelse, který

Richard Strauss v době největších úspěchů. Foto archiv.

dohlíží na německou kulturu. Straussovi vnuci jsou veřejně poplíváni a židovská babička Straussovy snachy Frau Paula Neuman je v roce 1942 odeslána do Terezína.

Strauss: Vyjeli jsme ještě před svítáním a cesta neubíhá. Hranici jsme už dávno překročili, a teď jsme teprve někde před Plzní.

Šofér: Ano, pane, za chvíli tam budeme. Cesta je rozbitá od vojáků. Nikdo teď silnice neopravuje.

Strauss: Plzeň, Plzeň, to bývala příjemná zastávka, když jsme jezdili na koncerty do Prahy. Časy se ale změnily. Plzeňské pivo, párek, čerstvá houska, ale teď? Raději jedme dál.

Šofér: Ano, pane (zvuk motoru se mění, auto zvýšilo rychlost). Místře, zdřímnete si, jste unaven, vstávali jsme brzy.

Strauss: Samá díra na silnici. Trhá mně to uši jako tenkrát ty vídeňské experimenty a disonance. Schönberg a spol. Neměl jsem to rád, šel jsem jinou cestou, ctil jsem harmonii, krásu. Schönberg, kdepak je mu asi konec. Slyšel jsem, že je v Americe. (Ozve se hudební disonance) Proboha, proč tu silnici nespraví.

Šofér: Místře, je válka, německý chlapi jsou na frontě, český dělníci na práci v Německu. Kdo by teď spravoval cesty. Snad až po válce, ale její konec je v nedohlednu. Válčí se na východě. Rádio hlásí samá vítězství...

Strauss: Karl, raději přidejte, nechci to ani slyšet. Když otevřu rádio, mám pocit, že přichází náš konec, prosím, přidejte.

Šofér: Už jsem přidal, více nemohu. Zdřímnete si.

Strauss: Ani spát teď nemohu, celé noci prochodím po domě. Bloudím sem a tam jako cizinec. Takový krásný dům, naše vila v Garmischu. Po úspěchu *Salome* jsem vydělal hodně peněz, byl jsem někdo. Psali o mně v novinách.

Šofér: Místře, zdřímnete si, jste unaven.

Strauss: Postavil jsem si dům, krásnou vilu, z okna se dívám na Zugspitze, mám dům, ženu Paulinu, zpěvačku, syna Franze, dočkal jsem se i vnoučat. Byl to náš domov, co víc jsem

si ještě mohl přát, ale už není.

Šofér: Místře, jste unaven, zdřímnete si. Vzal jsem s sebou deku, nechcete se zabalit?

Strauss: Nikdy jsem nebyl tak unavený jako teď. V hlavě už nemám hudbu, jen prázdno, strašně prázdno a podivné zvuky a křik. Karl, přidejte, hluk motoru mně dělá dobře, můj skvělý horch, má limuzína, můj horch.

(Zdá se, že Strauss usíná, líbezná hudba z Růžového kavalíra přehluší i hluk motoru. Po delší hudební pasáži auto zpomaluje a nečekaně zastavuje.)

Strauss: Ach, usnul jsem, Karl, něco se děje? Proč zastavujeme?

Šofér: Hlídky, vojenská hlídka, pane, kontrola na silnici. Musel jsem zastavit.

Voják: Vaše dokumenty, prosím, účel cesty?

Strauss: Jsem Richard Strauss, skladatel, hudební skladatel.

Voják: Vaše dokumenty, vaše papíry! Richard Strauss, narozený 11. 6. 1864 v Mnichově, to souhlasí, richtig. Skladatel, muzikant? Na co hrajete?

Strauss: Hrával jsem na hornu.

Voják: Dobře?

Strauss: Snad dobře. Jsem Richard Strauss, ten skladatel.

Voják: Papíry jsou v pořádku. Kam jedete?

Strauss: Do Terezína.

Voják: Do Terezína? Do toho židovského města?!

Strauss: Aa, ano, tam (*začne koktat*).

Voják: To je snad vtip? (*směje se*). Was soll das heißen? Tak dost, genug, zmizte.

Šofér: Máme to za sebou, ach, rychle pryč.

Strauss: Slyšel jste to, jsem Richard Strauss, Komponist, tleskala mně Vídeň, Mnichov, Berlín i Praha, a teď mě nikdo nezná. Jako bych byl jen patník u cesty, u téhle nekonečné cesty. Napsal jsem a dirigoval *Salome*, byl z toho skandál. Lidé šleli a kritika také. Ó, Salome, ta zvrhlá, perverzní tanečnice Salome, šel jsem až do krajnosti, publikum řvalo. Ale to už nebylo publikum, to byl dav. A pak to přišlo, samé hajlování.

Šofér: Máte pravdu, šlápnu na to. Válka ještě neskončila a jen tak neskončí. Udějte si pohodlí.

Strauss: Sloužil jsem kráse, chtěl jsem sloužit kráse, složil jsem *Alpskou symfonii*, ale nějak se to zvrtilo. Musím se hlásit, legitimovat, celý se třesu. Když zazněly mé horny, to byla čistá krása. Krása, říkám, ideál. Ani Wagner to tak neuměl. Teď neslyším nic, jen hučení motoru.

Šofér: Mistře, před námi je Praha, konečně.

Strauss: Býval jsem v Praze jako doma. Dirigoval jsem *Salome* i *Elektru*, také symfonické básně, i Smetanu. Dirigoval jsem v Německé opeře i v Národním divadle, kde se hrálo česky. Samé růže, když si jen vzpomenu, potlesk (*je slyšet potlesk*). V Německé opeře tleskali snad ještě víc (*potlesk*). Víte, Karl, potlesk, to jsou peníze (*potlesk*). Sypou se dukáty. Ale nad operou se už stahovaly mraky, přišlo štvání a hajlování, chyběla radost.

Šofér: Já vím, nadávali vám v novinách. Ale nikoho lepšího neměli, co?

Strauss: Díky Karl, vy mně rozumíte. Vy jste přece starý sociální demokrat. Franz, můj jediný syn, si vzal Židovku. Mám strach, strašný strach. Bojím se o děti. Snad nás nikdo neslyší.

Šofér: Ano, pane, nic jsem neslyšel, i já mám strach, co s Německem bude, na každého z nás padla vina.

Strauss: Chtěl jsem sloužit kráse, být dobrým Němcem, ale Hitler se spojil s ďáblem jako ta děvka Salome. Já si to téma nevybral, k tomu mě dohnala doba.

Šofér: Klid, klid, ještě nám zbývá kus cesty.

Strauss: Napsal jsem vůdci dopis, pokorně, posílal dárky o Vánocích, podbízel se, ale Goebbels, ten kulhavý skřet, mě nenávidí. Můj libretista Stefan Zweig je Žid, v tom je ten háček. Dělal jsem, co jsem mohl, napsal jsem hymnu pro olympijské hry v Berlíně 1936, ale ani to jim nestačilo.

Šofér: Já vám rozumím, čeká nás ještě kus cesty.

Strauss: Udělal jsem mnoho chyb, ale kdo mě může soudit, když není v mé kůži. Mám čisté svědomí, více jsem udělat nemohl. Psal jsem vždy německou hudbu, z německé duše, ale pro ně jsem nebyl echt.

Šofér: Mistře, zdřímnete si, tahle cesta vás zničí.

Strauss: Já si nestěžuji, ale víte, co já zkusil. Mám strach o děti, nadávali jim, plivali na ně. Všechnu slávu, úspěch dal bych teď za to, aby přestala ta strašná nenávisť.

Šofér: Mistře, já vím, já vím, zdřímnete si.

(*Zdá se, že Strauss usíná, ozve se opět libezná hudba, snad valčík... Náhle zaskřípou brzdy, auto prudce přibrzdí, zvuk, Strauss se probouzí...*)

Strauss: Co se děje, stalo se něco, zase kontrola?!

Šofér: Pane, přes cestu nám přeběhl pes. Nechtěl jsem ho zajet. Starý pes, asi už moc neslyší, sotva přeběhl.

Strauss: Karl, to jsem se polekal. Jsem rád, že to dobře dopadlo. Ten pes měl štěstí, ale my štěstí už nemáme. Kdo ví, jak skončíme. Někde v příkopu, v jámě.

Šofér: Pane, myslím, že za chvíli už budeme v Terezíně.

Zajedu rovnou k bráně.

(*Ozve se hudba, známá filmová hudba – úvodní bombastické taktý Vesmírné odysey.*)

Strauss: Napsal jsem obersturmbannführerovi SS Dr. Güntherovi, šefovi Geheime Staatspolizei v Praze, ale přišla jen nejistá odpověď. Vymlouvá se, píše

samé úřední fráze. Karl, myslím, že už nikdy neusnu, slyším jen samé disonance, hudba mě opustila.

Voják: Halt, halt, vjezd do brány přísně zakázán, geschlossen, zurück, zurück. (*Mluví německy a pak špatnou češtinou.*)

Strauss: Jsem Richard Strauss, hudební skladatel. Jsem ten Richard Strauss, rozumíte. Přijel jsem pro paní Paulu Neumannovou, Frau Neumann, ročník 1861, geboren Horowitz.

Voják: Židovka?

Strauss: Ano.

Voják: Čekejte.

(*Hudba, zvuk telefonu..., útržky rozhovoru: slyším „ja“, „nein“, „jawohl“...*)

Voják: Zurück, zurück, jedte pryč, schnell, schnell!

Vypravěč: Babička Alice Straussově, Franzovy ženy, prababička Straussových vnuků Říši a Kristiana, se z Terezína domů nikdy nevrátila. A stejně tak se nikdy nevrátilo a bylo zavražděno dalších jejích 25 příbuzných. Po čase přišel do Garmische balíček s úmrtním listem, jako příčina smrti byl uveden tyfus. Mnohem pravděpodobnější ale je, že Frau Neumann zemřela po transportu do Osvětimi. Balíček obsahoval portrét židovského chlapce od Isidora Kaufmanna, malíře židovských štetlů. Obrázek se dodnes nachází u psacího stolu Richarda Strausse, kam si ho skladatel pověsil. Začíná Straussovo truchlení nad zničeným Německem, jeho divadly a koncertními sály, píše *Metamorfózy* pro 23 smyčcových nástrojů. I velkolepý hobojoyvý koncert je posledním ohlednutím za minulostí kdysi velké a obdi-

Strauss se snachou Alicí a vnukem Kristianem ve vile v Garmichi 1932. Foto archiv.

vované německé a středoevropské kultury. Úspěšný skladatel Richard Strauss, skladatel ve špatné době, zemřel v roce 1949 ve své milované vile v Garmischi. Posledním vyznáním jsou čtyři písně, žalozpěvy – *Vier letzte Lieder* (*zazní hudba, zazní poslední píseň, ozve se agresivní štěkot vlčáka...*).

ZNAMENITÁ STAVBA

Osudy tábořských Židů, synagogy a hřbitovů

Tábor patří mezi města, která si do značné míry uchovala svoji historickou podobu, a většina památek, nepoškozená necitlivými úpravami, či dokonce demolicemi, je dnes v dobrém stavu. Toto po Českých Budějovicích druhé největší jihočeské město, založené husity v roce 1420 na vysokém ostrohu

představeným se opakovaně dařilo jejich záměr překazit, a tak bývala výsledkem obou protichůdných snah obvykle dohoda „o ochraně“, za kterou Židé městu platili a která po dobu platnosti smlouvy jejich pobyt ve městě legalizovala.

Od poloviny 17. století měli tábořští Židé vlastní modlitebnu – v přestavbách

Tábor na dobové pohlednici ze začátku 20. století se synagogou vlevo v popředí. Foto archiv.

nad řekou Lužnicí, se po jejich porážce v bitvě u Lipan dokázalo už v roce 1437 dohodnout se Zikmundem Lucemburským, onou „šelmou ryšavou“, jak ho husité nazývali, a získat status královského města. Poté už Tábor sdílel jako loajální součást osudy Českého království a spolu s ním zažíval období prosperity i úpadku. Vždy ale patřil, ve smyslu správním i hospodářském, k významným sídlům tohoto království.

Z jednotlivých historických období najdeme ve městě řadu cenných staveb; věž Kotnov, pozůstatek bývalého hradu, pozdně gotickou Starou radnici a děkanství, renesanční Starou vodárnu či barokní augustiniánský klášter nebo celou řadu dnes památkově chráněných domů, které dokládají historii města. Stavební památky na třistaletou přítomnost Židů, doložených v Táboře od počátku 17. století, bychom však ve městě hledali marně. A přitom v době největšího rozkvětu na konci 19. století měla zdejší židovská obec 450 členů, kteří si roku 1885 vysvětili velkou a výstavní synagogu. A byly zde také dva židovské hřbitovy, starý a nový.

ŽIDÉ V TÁBOŘE

Soužití tábořských Židů a křesťanů před emancipací bychom mohli označit nejspíš jako pragmatické. Otcové města se opakovaně pokoušeli (1650, 1669, 1685) Židy z města vypovědět, židovským

sloužila obci až do roku 1885. Roku 1769 tu byla snaha soustředit povolených osmnáct židovských rodin ve zvláštní ulici v rámci oddělení Židů a křesťanů. A vlastně až do roku 1852, kdy „zrušením zákazu ohledně získávání domovního majetku padla poslední překážka a život o. ž. spojil se se širokým proudem ostatního života v městě“ (Gold), docházelo k pokusům Židy z města vytlačit. Poslední a značně kuriózní se uskutečnil roku 1842. Tehdy magistrát i veřejnost „velikou naději skládaly do projektu obnoveného dolování na Horkách, které by udělalo z Tábora město horní a tím pro židy uzavřené podle starého zákazu císaře Ferdinanda III. z r. 1648“. Ovšem byla to už „marná lásky snaha“ (Gold).

Prvním rabinem v Táboře se stal (v roce 1845, od roku 1868 rovněž rabin tábořského kraje) Gutmann Klemperer, vzdělaný pražský rodák a autor řady historických pojednání. Sepsal mimo jiné knihu *Pražský rabinát od časů rabiho Löwa ben Becalel až do našich časů (1609–1878)*. Působil v Táboře celých čtyřicet let a stal se váženou osobností

nejen v okruhu svých židovských spoluobčanů. Svědčí o tom vzpomínka Lea Klemperera, syna tábořského rabína, na otcův pohřeb: „Otěs v obci, smutek ve městě a kraji byl všeobecný a upřímný. Žádušní bohoslužby v templu se vedle všech oficiálních osobností účastnilo celé katolické duchovenstvo s městským děkanem P. Landkamerem v čele a doprovázelo pohřební průvod, na němž nechyběli zástupci všech obcí v kraji, ulicemi s lucernami potměnými a zahalenými smutečným flórem...“

NOVÁ SYNAGOGA

Rok a půl po úmrtí prvního tábořského rabína byla 17. srpna 1885 pražským rabinem Hirschem slavnostně zasvěcena Nová tábořská synagoga. Židovská obec ji postavila v letech 1883–1885 na jižním hradebním parkánu podle projektu architekta Jana V. Staňka z Prahy. Výstavbu realizoval tábořský stavitel František Klier, celkové náklady na stavbu činily 40 000 zlatých. Jednalo se o obdélnou budovu v novorománském slohu s maurskými prvky, s kopulí nad vstupem v západním průčelí, postranními schodišti na galerie po třech stranách hlavního sálu a emporou pro chór a varhany. Bohoslužby se v ní konaly do roku 1941, po válce sloužila jako skladiště, a i když se vedle vlastní stavby zachoval aron ha-kodeš, galerie i ornamentální nástěnná výzdoba, byla synagoga dne 17. února 1977 zbořena. Na jejím místě je dnes parkoviště.

Co se dvou židovských hřbitovů týká, starý, založený roku 1634 nad řekou Lužnicí, na kterém je pohřben i Gutmann Klemperer, je dnes součástí parku Pod Kotnovem. Během druhé světové války z něj byly odstraněny všechny náhrobní kameny, od roku 1955 je tam pomník, připomínající památku tábořských obětí holokaustu. Nový židovský hřbitov z roku 1892 se nacházel na dnešním náměstí Prokopa Velikého. V roce 1941 byl zdevastován a zničen, obřadní síň a hřbitovní zeď byly strženy po válce. Také toto tábořské židovské pohřebiště je označeno pomníčkem.

Projekt synagogy v Táboře, archiv ŽM v Praze.

PROTI ZAPOMNĚNÍ

Ale všechno se přece jen neztratilo, protože ze světa asi nemůže úplně zmizet, co bylo jeho skutečnou součástí. Vedle poměrně podrobně zachycené historie tábořského židovstva máme k dispozici i zajímavý doklad o tom, jak si přes všechny jednotlivé nesrovnalosti a oboustranné předsudky byli koncem 19. století křesťanští (nebo už možná spíš čeští) a židovští obyvatelé starobylého Tábora blízci. Pamětní list, sepsaný a uložený při příležitosti dokončení stavby tábořské synagogy roku 1885, je dojemným dokladem toho, jaké místo zaujímali (nebo si mysleli, že zaujímají) tehdy Židé ve městě a jeho hierarchii a struktuře. Zdá

Táborská synagoga krátce po otevření. Foto archiv.

se, že kdyby to bylo možné, vyjmenovali by autoři Pamětního listu nejraději všechny ty měšťany a sousedy tábořské. Jako by je výčet jmen a titulů měl všechny chránit proti zapomnění, vzájemně nevůli a v posledku proti zkáze, kterou čas a budoucnost v sobě vždy potencionálně ukrývají.

S vědomím, co zmizelo a jaký konec těch tří sta let židovské přítomnosti v Táboře vzalo, můžeme ale i dnes zaslechnout v Pamětním listu hlas, kterým k nám mluví ti, kteří tu už nejsou, a alespoň na chvíli vstoupit do světa, v němž „nelitující nákladů v časech dosti zlých“, postavili synagogu s přáním, „aby dlouhá léta potomci naši v tomto chrámě útěchy našli“.

*Pamětní list.
S Boží pomocí*

tento chrám Páně postavila na svůj náklad náboženská obec israelitická v Táboře roku 1885, a položen byl kámen základní roku 1883 za panování Jeho apoštolského Veličenstva nejmilostivějšího zeměpána císaře rakouského a krále českého

Františka Josefa I.

za c. k. místodržitelského rady a okresního hejtmána tábořského pana Františka

ka Brauna, za c. k. presidenta krajského soudu v Táboře pana Františka Smrčky, za c. k. státního návladního pana Jana Körnera, za c. k. finančního vrchního rady pana Josefa Zástěry, za důstojného krajského rabína pana Dr Nehemiáše Kronberga, za vele důstojného pana P. Josefa Landkammera, městského děkana, za c. k. vrchního inženýra pana Leopolda Denharta, za c. k. okresního lékaře pana D^{ra} Antonína Lešanovského, za starosty tábořského okresního zastupitelstva pana Jana, svobodného pána z Náherných, za purkmistra tábořského pana J.U.D^{ra} Emanuela Zeisse, za radů p. p. Alexandra Sejka, Josefa Bursíka, Čenka Bárty, D^{ra} Karla Nedbala, Jana Nedvídky, Josefa Mansfelda, Theodora Brdlika a Karla Hoffra, za ředitele c. k. reálného gymnasia v Táboře p. Josefa Josefa Rissa, místoředitele pana Františka Šandy, za ředitele českého vyššího hospodářského ústavu v Táboře pana Františka Farského, za ředitele občanské dívčí školy pana Františka Cerycha, a ředitele obecní školy chlapecké pana Antonína Kostlivého; israelitického kantora p. Benjamina Benesche, isr. učitelů p. p. Marka Jedlínového a J. Freita, p. Em. Housy, varhaníka.

Při založení této synagogy byli krajským rabinem důstojný pán Gutmann Klemperer, starostou israel. náboženské

Nový židovský hřbitov v Táboře, zničený v roce 1941. Foto archiv.

obce pan Alois Mendl, a purkmistrem král. města Tábora pan Moric Schöne, který naše šlechtné předsevzetí všemožně podporoval; – žel Bohu zemřeli tito tři pánové ještě mezi dobou stavby.

Starostou výboru náboženské obce israelitické byl pan Filip Guttmann, člen obecního výboru král. města Tábora,

člen obchodní komory Budějovické, výbor spořitelny města Tábora, výbor spořitelny města Tábora, přísedící c. k. krajského cv. obchodního soudu v Táboře, výborové páni Šimon Guttmann, Josef Stern, E. J. Vodička, Michal B. Guttmann, Bernard A. Guttmann, Jindřich Rein, David Führmann, a Jakub A. Guttmann.

Po dobu, co synagoga se stavěla, byli přivzati k poradě při stavbě p. p. Dr Bedřich Guttmann, Jindřich Mendl, Karel Mendl, Adolf Vodička a Alois Freund.

Plán k této stavbě vyhotovil pan J. Staněk, inženýr z Prahy, a stavbu provedl pan František Klier.

Jmenovaný výbor s tehdejšími starostou panem Aloisem Mendlem usnesl se na tom měsíci září 1882, aby dlouholeté tužby náboženské israelitické v Táboře splněny byly, a synagoga v Táboře nová vystavěna byla, poněvadž stávající synagoga více nepostačovala pro navštěvovatele, zejména ze zdravotního ohledu nutno bylo o velkých svátcích filiálku zřizovati. I zakoupili jsme jmenovaného měsíce a roku panem Filipem Guttmannem zahradu od p. K. Janského, jakož i p. Ignácem Guttmannem dům č. p. (115) 182 nové se zahrádkou od pana Františka Reymara. Povolán do Tábora p. J. Staněk inženýr z Prahy, jenž zhotovil plán pro tuto synagogu na jmenovaných zahradách, a stavba odevzdána panu Františku Klierovi, staviteli v Táboře, jenž ji také v letech 1883, 1884 a 1885 provedl. Aby dlouhá léta Jméno Páně v tomto chrámě velebeno bylo a aby dlouhá léta potomci naši v tomto chrámě útěchy našli – to bylo upřímné přání naše, když jsme, nelitující nákladů v časech dosti zlých, se

pustili do této znamenité stavby a výlohy zajisté veliké podstoupili. Celá stavba této synagogy i s vnitřním zařízením byla na 40.000 zlatých r. č. vypočtena. – Na tento stavební náklad přispívali zdejší israelitičtí spolkové Chevra-kadisha, Libanon a ženský spolek.

V Táboře, v měsíci srpnu 1885

NIELEN GEFILTE FIŠ

O knihe Umenie sovietskej kuchyne

V slovenskom preklade vyšla táto kniha už dávnejšie, ale vtedy ma neoslovila. Očakával som nejakú verziu Simmelovej knihy *Nemusi byť vždy kaviár*, teda zaujímavý dej, „vylepšený“ kuchárskymi receptami. V horšom prípade by išlo o „kuchárku“ bez deja. Nedávno som ale stretol bývalú kolegyňu, ktorá tak chválila *Umenie sovietskej kuchyne*, že druhé vydanie som si už kúpil (pre istotu ale len lacnejšiu verziu do čítačky).

POKRM CÁROV

Rozprávanie moskovskej Židovky, ktorá spolu so svojou matkou žije od roku 1977 v USA, ponúka zaujímavú všehochuť. Proti nostalgii za (z politických dôvodov nedostupným) starým domovom bojovali okrem iného spomienkami na „stratené“ dobové pokrmy. Pripravovali jedlá charakteristické pre jednotlivé desaťročia existencie socialistického „raja“ a na ochutnávku pozývali sovietskych emigrantov, ktorí žili v ich okolí.

Kulinárske aktivity sa logicky objavujú v celej knihe (a kuchárskym receptom patrí samostatná záverečná kapitola). Strava (a nahradzovanie chýbajúcich pôvodných surovín tým, čo mali k dispozícii v USA) nepredstavuje však hlavný obsah. S každým desaťročím sa okrem jedla spája hodnotenie daného obdobia. Autenticitu knihy zvyšuje, že autorka sa opiera o rodinné príbehy a spomienky. Určitou výnimkou je len úvodná kapitola, teda obdobie, kedy sa po Veľkej októbrovej socialistickej revolúcii (1917) cársko Rusko začalo meniť na Sovietsky zväz. V malom americkom byte sa matka s dcérou rozhodli pripraviť monumentálnu klubjaku, považovanú za „pokrm cárov“. Tu rodinné spomienky a skúsenosti nestačili, pomôcť musela klasická ruská literatúra (Čechov, Dostojevskij, Tolstoj). Komplikovaný a pozvanými degustátormi oceňovaný pokrm tvorí kontrast k nasledujúcej, už „čisto sovietskej“ kapitole. Charakterizoval ju skromný pokrm, honosne nazývaný Leninov koláč.

ROKY DVADSIATE

V dvadsiatych rokoch viac než typické dobové jedlo zaujali osudy autorkiných prastarých a starých rodičov: „Talmud už nemal miesto v budovaní Žiarivej budúcnosti. (...) V dvadsiatych rokoch prívrženci

Sovieta v Odese Jankel a Maria Brochvi-sovci naďalej zapalovali na šábes sviečky vo svojom jednoizbovom byte v Peresype – akurát nespomínali žiadneho boha. Maria nevidela nič zlého na tom, že zhromaždila svoje tri dcéry okolo piatkového stola, bola to hrdá Židovka. Pretože hrôzostrašná doba hladu z roku 1921 bola zažehnaná, kupovala na hlučnom odeskom trhu Privoz šťuku, z ktorej pripravovala svoju famóznu gefilte fiš. Bolo to obľúbené jedlo jej druhej dcéry Lizy. Maria robila aj židovský chlieb zvaný chala a k tomu forš-

mak (čiže šalát zo sekaného sled'a) a fazuľové cimes a chrumkavé pečivo, plnené džemom z čiernych sliviek, ktoré vyvarila na starých primuskách na dvore.

Jedného piatku sa Líza vrátila zo školy, posadila sa za šábesový stôl, uprela pohľad do zeme, pery pevne zovreté, ničoho sa nedotkla. Mala štrnásť rokov a práve vstúpila do Komsomolu, mládežníckej organizácie komunistickej strany. Po večeri vstala a prehlásila: „Matka, tvoja ryba je ničomné náboženské jedlo. Už ho nikdy nebudem jesť!“ (...)

O ničom z toho som nemala potuchy. Ani o zabitom chlapčekovi počas pogromu, ani o tom, ako stará mama Líza odmietla náboženské jedlo svojej mamy Marie. Dozvedela som sa o tom až vtedy, keď som s mamou pripravovala v kuchyni náš gefilte hold Marii. Zrazu som pochopila, prečo stará mama Líza pôsobila tak nevlúdne a váhavo, kedykoľvek sa

hovorilo o jedle. Aj ona utiekla vtedy v Odese pred svojím židovstvom. K jej cti však treba povedať, že hoci bola blond a ani zďaleka nepripomínala semitku, keď bola nazloštená, tak priznávala, že je Židovka i napriek tomu, že všetci okolo mali antisemitské poznámky.“

O niekoľko riadkov nižšie Anya von Bremzen konštatuje, že po emigrácii v New Yorku „sme ja i mama boli ekumenickými kultúrničkami. Pod vianočným stromčekom sme zapalovali menoru.“ (Neviem, či ide o chybu prekladu, alebo skutočne používali miesto chanukie sedemramenný svietnik.) „Piekli sme ruský veľkonočný koláč zvaný kulič a na Pesach sme robili pravé gefilte rybnie gule.“ Pre úplnosť doplním, že autorkin starý otec Naum ako tinedžer ušiel z domu a vstúpil do Červenej armády. Neskôr pôsobil v zahraničí ako špión a kariéru ukončil vo vedení sovietskej tajnej služby... Ani táto vysoká funkcia neodradila jeho dcéru a vnučku od emigrácie.

A ĎALŠIE DESAŤROČIA

Sovietske dejiny 20. storočia (a tým aj tento text) ponúkajú aj v ďalších desaťročiach zaujímavé a dramatické udalosti. Pripomením teror tridsiatych rokov, druhú svetovú vojnu a holokaust, situáciu po Stalínovej smrti, nechýbajú ani reflexie augusta 1968. Pre protagonistky knihy nebola ľahká ani vysnívaná emigrácia. Aj v novom prostredí sledovali dianie v rodnej krajine. V osemdesiatych rokoch po opakovaných úmrtiach vodcov strany nasledoval (spoločiatku pozitívne prijímaný) nástup Michaila Gorbačova. Prohibícia však túto optiku zmenila: „Pochopiť v plnej miere sociálnu a politickú katastrofu, spôsobenú kampaňou proti alkoholu, znamená porozumieť pradávnomu presiaknutému, premočenému a rozčvachtanému vzťahu Rusov k vodke.“ Autorka podrobne opisuje, prečo prohibícia výrazne zhoršila životnú úroveň obyvateľstva. V záverečnej kapitole si všimá „putinlandovský úradnomilitaristický patriotizmus“ v 21. storočí.

Umenie sovietskej kuchyne je zdanlivo hlavne rozprávanie o jedle. Pozornému čitateľovi však ponúka netradičný pohľad na dejiny ZSSR a na meniace sa postavenie židovskej komunity v tomto (pre cudzinca ťažko pochopiteľnom) prostredí.

PETER SALNER

Anya von Bremzen: *Umenie sovietskej kuchyne. Sedem dekád Sovietskeho zväzu cez jedlo a politiku*. Premedia 2022. Strán 336, cena 12,60 E.

PORTRÉTOVAL KRÁLOVNU

Kniha o osudu a díle sochaře Franty Bělského

V příjemném prostředí vzducholodi Gulliver v Centru současného umění DOX v pražských Holešovicích byla červnu uvítána kniha Bohumila Vostala o osudu sochaře Františka Bělského (1921–2000). Nemluvalo se ale jen o publikaci, mezi řečníky byli i představitelé charitativní krajanské nadace Velehrad v Londýně, kterou roku 1964 založil páter Jan Lang a léta fungovala jako základna pro emigranty. Bělský pro nadaci vytvořil roku 1978 památník Jana Palacha, u kterého se každoročně konaly protestní demonstrace proti okupaci Československa. Jednou z předností Vostalovy knihy je právě možnost nahlédnout nejen do prostředí britských monarchů (i když to je jejím velkým, a nadmíru detailně zpracovaným tématem), ale také do řad exilové a britské umělecké společnosti. Čtenář se seznámí i s prací jeho manželky: první žena Margaret byla významná britská levicová karikaturistka, sochař si ji vzal roku 1944 a prožili spolu šťastný, přes padesát let trvající svazek. Po její smrti se Bělský oženil s Irenou Sedleckou, sochařkou původem z Plzně (autorkou sochy zpěváka Freddieho Mercuryho). A jak to u biografii tohoto typu bývá, čtenář si může jen povzdechnout nad tím, kolik talentů a zajímavých osobností odešlo z rodné země kvůli dvěma totalitním režimům...

DOKUMENTY, VZPOMÍNKY

Reportér České televize Bohumil Vostal si při pobytu v bývalém vojenském táboře Cholmondeley na severu Anglie, kde měli vojáci z Československa (mezi nimi Bělský) za druhé světové války svůj první tábor, uvědomil, jak málo informací o sochaři mají lidé v Česku (viz též rozhovor v *Reh*

5/2021). Ke stému výročí jeho narození v roce 2021 o něm natočil dokument (jmenuje se *Portrétoval jsem anglickou královnu* a lze ho zhlédnout v archivu iVysílání ČT), a zajímavý příběh ho zaujal natolik, že se rozhodl vytvořit něco trvalejšího, biografii. Pečlivě, s akribií až nezvyklou pro televizního zpravodaje, zmapoval Bělského dětství v židovské rodině Geduldigerů (tak se jmenoval Bělského otec před změnou příjmení), život od mládí a studií v Československu, přes odchod do exilu

a vstup do zahraniční armády, vojenský výcvik, studium na umělecké škole ve Skotsku, poválečný návrat do Československa a následný druhý odjezd do britského exilu – tentokrát již natrvalo.

Nalezl mnoho dokumentů a vzpomínek Bělského současníků, z nichž sochař vychází jako zajímavá, statečná a sebevědomá osobnost, která znala slabiny své adoptivní země, ale nanejvýš si cenila jejich předností. K těm patřila samozřejmě demokracie, ale také tradice monarchie a členové královské rodiny.

„Dámou jeho srdce“ se Bělskému stala královna matka a části jí věnované patří k nejoblíbenějším. Obdivoval statečnost, již projevila za války (neodjela z bombardovaného Londýna), bezprostřednost a humor.

F. Bělský ve svém londýnském ateliéru, 80. léta. Reprint z knihy.

KRÁLOVNA MATKA

Zakázku vytvořit její sochařský portrét získal na sklonku padesátých let pro nemocnici v Birminghamu, královna matka k němu následně jezdila do ateliéru. Brzy se s Bělským spřátelili a společnost jim dělala i sochařova žena Margaret. Dostal cituje Bělského vzpomínku na sezení: „V tíře a plně vystrojená si na policích prohlížela sádrové odlitky a další zaprášené kusy z polyesterového sklolaminátu. Na plynovém sporáku doplnila vodu do konvice, užívala si tyto chvíle a relaxovala. (...) Bylo jí všude plno. Nic se nevyrovná pohledu na to, jak je bez bot a s královskou korunkou v kuchyňce s mojí ženou, která něco míchala na plotně.“ A Dostal scéně dodává rámec, o jakou společnost se jednalo: „Český emigrant, levicová karikaturistka a Její Veličenstvo královna se pohybují do rytmu šansonů.“ Bustu sochař dokončil roku 1962 a vydala se tak, že mu otevřela cestu k dalším královským zakázkám, jež nakonec zahrnují čtyři generace monarchů: královnu matku, manželský pár Alžbětu II. a prince Philipa, jejich syna prince Andrewa, a nakonec vnuka prince Williama (upřímně řečeno, závěrečné části věnované portrétování Andrewa a Williama už jsou poněkud méně záživné).

Velký obdiv choval sochař také k Winstonu Churchillovi. Poprvé ho spatřil jako voják, když premiér navštívil vojenskou základnu a pohlédl Bělskému zpřímá do očí. Sen se mu splnil roku 1969, kdy dostal zakázku vytvořit jeho sochu pro památník v americkém Fultonu. Pražští chodci znají asi Churchillovu bustu, umístěnou roku 1992 nedaleko velvyslanectví Velké Británie v Thunovské ulici.

Dostal zaznamenává i „druhé životy“ některých Bělského soch. Například nadživotní socha Cecila Rhodese, která vznikla roku

1953 u příležitosti veletrhu na oslavu 100. výročí jeho narození (konal se ve městě Bulawayo), byla v osmdesátých letech 20. století zničena partyzány, bojujícími za nezávislé Zimbabwe.

(pokračování na str. 20)

Sochař s bustou královny matky, 1962. Foto archiv.

PORTRÉTOVAL KRÁLOVNU

(dokončení ze str. 19)

V Londýně se zase na počátku devadesátých let konaly demonstrace komunity LGBT+ u Bělského sochy lorda Mountbattena, které protestovaly proti nařízení, jež zakazovalo příslušníkům této menšiny pracovat v ozbrojených silách; demonstranti využili informace o lordově údajné (existenci několika potomků a milenek však zpochybňované) homosexualitě.

SVĚT ZA KANÁLEM

Svěží notu do publikace vnášejí citáty z nikdy nepublikované knihy *Svět za kanálem*, v níž manželé Bělští se znalostí prostředí i láskyplnou ironií představili anglickou společnost. Do redakce ji odevzdali měsíc před únorovým pučem a pro komunistické úřady se už nehodila, připadala jim vůči „zlé“ kapitalistické zemi příliš pochvalná, takže již nevyšla. Citujme například: „Anglická volnost, ukázněná a ohleduplná, je příjemná. Objevíme, že jsou bytostmi velice lidskými, i když ne zcela normálními. Oblíbíme si je asi pro jejich podivinství. Jejich zdrženlivosti, nevtíravosti, střídmosti a střízlivosti

Angličané říkají, že ‚time will tell‘ a ‚there is more than meets the eye‘. Oko musí prokouknout, tvář necht' se obrnit jejich orientálním úsměvem. Neznají víru v kvap a rychlost jim není náboženstvím. Cizinci, buď' trpěliv, neboť ušetříš mnoho času. Festina lente!“

Spoj v 8.20 asi nepřijede načas, ale výzdoba ke korunovací šlape podle plánu. Karikatura od Margaret Bělské.

Knihu *Portrétoval anglickou královnu* lze vnímat i jako osobitý průvodce: B. Vostal objevuje čtenáři řadu míst, kde sochař žil nebo pracoval. Jen v Londýně to je například socha *První kroky* ve čtvrti Bethnal Green v East Endu či deska rytci Václavu Hollarovi v katedrále v Southwarku nedaleko galerie Tate Modern. Právě z věže této katedrály Hollar nakreslil *Dlouhý pohled na Londýn z jižního břehu*, na němž zachytil pohled na metropoli před velkým požárem roku 1666.

Pozoruhodnou, se zjevnou chutí a osobním zaujetím psanou publikaci doplňuje bohatý ilustrační materiál: fotografie, Bělského kresby a mnoho karikatur, které vytvořila jeho žena Margaret.

ALICE MARXOVÁ

Bohumil Vostal: *Portrétoval anglickou královnu. Franta Bělský, česko-britský*

Pamětní deska atentátníkům na R. Heydricha na kostele v Resslově ulici, již Bělský vytvořil roku 1947.

přijdeme na chuť. Ale cesta k tomu poznání je klikatá a dlouhá, nikdo nám nepoví, jak si nadejít. Údělem cizincovým jest smířiti se s vyhlídkou na pozvolné poznávání. Sami

příběh 20. století. Vydalo nakladatelství Argo v Praze. 384 stran, ilustrace, poznámky, jmenový rejstřík. Doporučená cena 598 Kč (e-kniha 398 Kč).

FRANZ KAFKA A MOSTY

K ohroženému železničnímu mostu

Kvůli hrozbě, že dojde ke zbourání vysehradského železničního mostu, léta nechaného napospas chátrání a korozi, se v červnu konal večer *Revolver Revue*, k němuž vyšly i speciální tematické noviny. Obsahují rozhovor Adama Drdy s představitelem iniciativy Nebourat.cz Pavlem Štorchem. Ten vysvětluje, že ačkoli s odstraněním mostu z roku 1901, který je součástí památkové rezervace, vyjádřili nesouhlas pražští zastupitelé i občanské iniciativy, majitel mostu Správa železnic (SŽ) i Ministerstvo dopravy ČR se této myšlenky vůbec nevzdali. V „soutěžním dialogu“, který SŽ vyhlásila, zvítězil návrh, podle kterého mají ze současného mostu zůstat pouze pilíře a kamenné oblouky na Výtoňi, všechno ostatní má jít pryč. Štorch mříká: „Správa železnic, ministerstvo dopravy a vůbec všechny zainteresované orgány se tváří, že takto lze postupovat, že je možné most úplně přestavět a přitom zachovat památkovou ochranu. Podle mě je to absurdní. Když si chcete v Praze vyměnit okna nebo odizolovat dům, musíte to na mnoha místech s památkáři řešit a postupovat podle jejich instrukcí. A teď se najednou teoreticky připouštíte, že ikonickou stavbu, která určuje panoráma města, je možné ze tří čtvrtin zbourat, a přitom dostát principům ochrany. Jediným starším železničním mostem v Praze je Negrelliho viadukt. Když se nedávno opravoval, nikdo neuvažoval o jiné cestě než o pečlivé rekonstrukci.“

V týchž novinách s fotografiemi Karla Cudlína nalezneme i stať germanistky Veroniky Tuckerové nazvanou *Kafka a mosty*. Přímou o železničním mostě spisovatel, jehož 140. výročí narození si v červenci připomínáme, nepsal, ale „jako obyvatel pražského Starého Města a Malé Strany, jako noční chodec a častý návštěvník Občanské plovárny, Kafka řeku a mosty opakovaně zmínil v denících a dopisech“.

V anketě pak odpovídali literáti, umělci či divadelníci na otázku: „Co pro vás znamená pražský železniční most?“ Citujme editora Tomáše Mazala: (...) „Nejblíže a nejdůvěrněji však železniční most vnímám prizmatem poetiky malířů Skupiny 42. Sám se stávám Nočním chodcem Františka Hudečka a spore osvětlený železniční most s odrazem třeptu hladiny Vltavy je při mé potulce nevyhnutelným objektem, přímo artefaktem mytologie pražské krajiny.“ (am)

IZRAEL: Svátek fotbalu

Sport proniká na stránky *Rch* jen vzácně. A když už, tak spíše v případech, které odrážejí širší politické dění. Třeba když šlo o judisty, kde patří k úspěšným Izrael i Írán, a Teherán vyvíjel nátlak na vlastní reprezentanty, aby proti izraelským judistům nenastupovali ani na olympijských hrách.

Letošek se vymyká. Izrael získal třetí místo na mistrovství světa v kopané hráčů do 20 let. Ač to nebyl „plnohodnotný“ šampionát dospělých, jde o nejoblíbenější sport na světě, tudíž o úspěch mimořádný. Natolik, že obě strany bariéry ve společensky rozdělené zemi našly společná – v případě premiéra Netanjahua a prezidenta Herzoga prakticky totožná – slova, když gratulovaly hráčům i zemi.

Mezi základní informace patří i fakt, že ve čtvrtfinále mladí Izraelci vyřadili mladé Brazilce. I ten, kdo – jako autor článku – fotbalu nerozumí, ví, že Brazílie je fotbalová supervelmoc. Že za úspěch by se považovalo i vítězství nad ní ve vesnické lize, neboť v Brazílii umí hrát dobře fotbal každý venkovan. A že když Izrael vyřadil brazilské fotbalisty do 20 let, promítne se to do ocenění jeho týmu i jeho hráčů ve světě. Jinými slovy, že o ně budou mít zájem leckteré prestižní kluby.

V semifinále Izrael narazil na Uruguay, pozdější mistry světa, a prohrál. Ale když 11. června v boji o třetí místo porazil Jižní Koreu (vicemistry světa z minulého šampionátu), úspěch v podobě bronzových medailí byl dokonán.

Přesto ten sportovní úspěch nelze zcela odtrhnout od politického dění ve světě. Fotbalové mistrovství hráčů do 20 let měla původně pořádat Indonésie. Až letos v březnu se ukázalo, že Indonésie má s účastí Izraele problém. Že i kdyby izraelský tým na své území pustila, není s to zajistit jeho bezpečnost.

To už se do věci vložila světová fotbalová federace FIFA, pořadatelství Indonésii odebrala a využila nabídky Ar-

gentiny, že se šampionátu ujme. Možná by to šlo shrnout i takto. Izraelsko-argentinské vztahy bývaly různě poznamenány. Argentíně se nelíbilo, když v roce 1960 Izrael unesl z jejího území Adolfa Eichmanna, aby ho postavil před soud. Izraeli se nelíbil teroristický útok na židovské centrum v Buenos Aires v roce 1994 (85 mrtvých) a údajné krytí jeho strůjců (Írán?). Když se Argentina stala dějištěm největšího sportovního úspěchu za 75 let existence Státu Izrael, mohla by to být pro vzájemné vztahy vzpruha. Našinec by řekl, že Izrael našel na stadionu ve městě La Plata své Nagano.

FIFA: NE INDONÉSII

Ještě se vraťme k politickému pozadí. Odráží totiž momenty, jež nepominou.

Bronzová medaile z fotbalového mistrovství světa, byť „nedospělých“, je něco, co se skutečně počítá.

Na svém blogu to shrnul Lubomír Stejskal na základě informací z webu The Jerusalem Post či Ynet.

Až do března se zdálo, že mistrovství proběhne podle plánu. Krátce před losováním zápasů se však ozvaly hlasy proti. Wayan Koster, guvernér ostrova Bali, požádal vládu, aby Izraelci na Bali nehráli. Pak se odpor šířil i na demonstracích v metropoli Jakarta. Vycházelo najevo, že stát, který se ujal prestižního turnaje, není s to zajistit bezpečnost pro všechny účastníky.

V té chvíli se ozvala FIFA, 29. března Indonésii pořadatelství turnaje odebrala a vzala zavděk rychlou nabídkou Argentiny. Někdo by tedy mohl říci, že nakonec se vše v dobré obrátilo, ale to není úplná odpověď. Jestliže země jako In-

donésie ostrakizuje Izrael i jako hostitel soutěže, do níž se Izrael férově kvalifikoval, něco je systémově špatně.

JAKO BYCHOM HRÁLI DOMA

Ted' k samotnému turnaji. Jak to líčí web The Times of Israel ve větším textu, Izrael nepatřil k favoritům a ze základní skupiny postoupil tak tak (prohrál například s Kolumbií). Ale pak se mu začalo dařit.

V osmifinále vyřadil Uzbekistán gólem v prodloužení (1:0). Ve čtvrtfinále porazil Brazílii též v prodloužení (3:2). V semifinále narazil na Uruguayce, pozdější mistry světa, a prohrál 0:1. Ale v rozhodujícím zápasu, kdy šlo o třetí místo, porazil Jižní Koreu 3:1.

Bronzová medaile z fotbalového mistrovství světa, byť „nedospělých“, je něco, co se skutečně počítá. Proto média zachytila jména i výroky hráčů i funkcionářů, fakta i emoce. Trenér Ofir Cha-

jim po posledním zápasu řekl: „V 85. minutě jsem slyšel, že naši fanoušci zpívají hymnu. Vytvořili atmosféru, jako kdybychom hráli doma. Nelze to popsat, byli jsme jako opilí.“

Hráči si pak prý stěžovali, že přes úspěch týmu se žádný z nich nedostal do výběrů nejlepších individualit turnaje (nejlepší útočník, obránce, brankář...). Což je těžké posoudit, ač je zřejmé, proč to

hráčům, kteří stojí na začátku svých kariér a usilují o pozornost klubů, vadí.

Nicméně do médií (i do ČTK) pronikla jména mladých izraelských fotbalistů: Ran Binjamin, Ori Israelov, Roy Revivo, Stav Lemkin, Dor Turgeman, Hamza Šibli či Anan Chalailí. Je dost pravděpodobné, že se s nimi budeme v příštích letech setkávat.

Za zmínku stojí i toto. Ze zmíněných fotbalistů jsou dva – Šibli a Chalailí – izraelští Arabové. (Chalailí vstřelil vítězný gól Uzbekistánu.) Je tak vidět, že reprezentační tým Izraele naplňuje tolik skloňované zásady inkluze a rozmanitosti. Tím víc zůstává nepochopitelné, že Indonésie coby původní hostitelský stát izraelský tým de facto vyštípala.

ZBYNĚK PETRÁČEK

DOBŘÁ OTÁZKA ...a další události

/Vybráno z českých médií/

„Myslela jsem si, že třeba to, co se dělo v koncentracích, se už nikdy nemůže opakovat. Jenže v lidech je zlo evidentně pořád,“ konstatuje Alena Plavcová v rozhovoru s psychiatrem Radkinem Honzákem, který říká: „V tom ale nejsou lidi nijak jedineční, ono je třeba i v šimpanzích. Říká se tomu vnitrodruhová agresivita. Elie Wiesel napsal moc hezkou novelu Pátý syn. Příběh syna z poválečné židovské generace, který vyrůstá v Americe, postupně se dozvídá o osudu svého otce a pídí se

po tom, kdo může za tu utrpení, protože v židovských rodinách se o tom absolutně nemluvilo. Přijde v New Yorku k rabínovi a ptá se ho: ‚Jak je možné, že lidi něco takového dovolili?‘ A rabín říká: ‚To je moc dobrá otázka.‘ – ‚No a odpověď?‘ – ‚Nevím,‘ říká rabín. ‚Ale otázka je to dobrá.‘“ Ve stejném rozhovoru Honzák také říká, „že v podstatě skoro všechno, čemu se dřív říkalo sedmero hlavních hříchů, už jsou dneska nemoci. Ze smilstva je závislost na sexu, pýcha je teď zdravé sebevědomí, oprávněná asertivita. Z obžerství je obezita – a v rámci ‚korektnosti‘ se už ani nesmí říkat, že je někdo obézní, nýbrž že má metabolický syndrom. Z lenosti se stala prokrastinace. A z hněvu je ADHD, čili hyperaktivní porucha pozornosti. Mimochodem, víte, že například Edison byl tak roztěkaný, že ho matka musela vzít ze školy a první dva roky učít doma? Dneska by na to dostal prášky, a zvědavost by ho přešla. A my bychom dodnes svítili petrolejkou.“ (Pátek Lidových novin, 2. 6.) ■ Třebíč slaví dvacet let v UNESCO. Na seznamu jsou bazilika, židovská čtvrť i hřbitov. Na seznam světového kulturního dědictví UNESCO se všechny tři trebičské památky dostaly v roce 2003. Spojuje je tříkilometrová naučná stezka s názvem Po stopách opatů a rabínů, místa jsou zvenčí opatřena informačními tabulkami. Vydáte-li se na procházku s průvodcem, máte šanci, že se dostanete i dovnitř. Památky UNESCO se nacházejí v centru na levém břehu

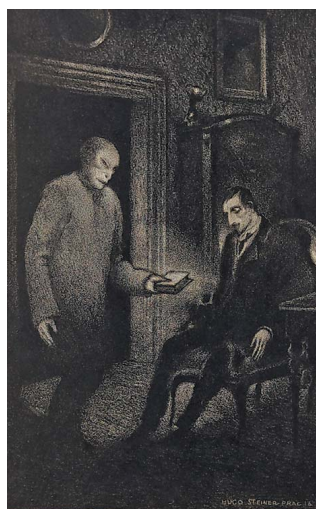

řeky Jihlavy a dělí je od sebe jen několik set metrů. Máte-li dostatek času a sil, můžete prohlídkou strávit celý den. (Právo Víkend, 9. 6.) ■ Park Františka Veselého – tento název nese nyní parčík nad starým hřbitovem v Třebíči. Je pojme-

nován po primáři neurologického oddělení trebičské nemocnice. Pojmenování parčíku schválilo zastupitelstvo města 20. dubna letošního roku. František Veselý, trebičský rodák a čestný občan města, se narodil v roce 1925. Absolvoval gymnázium, poté lékařskou fakultu v Brně. Pracoval v nemocnicích v Ostravě, Opavě, Frýdku-Místku, v rehabilitačním ústavu v Chuchelné u Opavy, v Olomouci. Od roku 1965 pak v nemocnici v Třebíči. František Veselý byl velkým trebičským patriotem. Zasloužil se o záchranu židovského hřbitova, pořádal brigády a sháněl stavební materiál. Jednal také s úřady a navázal kontakty se Židy z Třebíče, žijícími v zahraničí, kteří přežili holocaust.

František Veselý zemřel 12. února 2013. (iHoNem.cz, 8. 6.) ■ Terezín a Litoměřice nově spojuje lodní linka. Plavidlo má pendlovat mezi oběma nejnavštěvovanějšími turistickými cíli regionu až do října. Najednou svezou nejvyšší dvanáct lidí. Za lístek zaplatí dospělí 20 korun hotově, 18 korun při platbě kartou. Plány na linku existují už roky, provozu ale bránilo technické řešení. V Litoměřicích loď startuje na Labi a po proplutí pod mostem vplouvá na Ohři. Řeka je v úseku kolem Terezína pro velké lodě nesplavná, proto dopravce zvolil menší loď s ponorem pouze 30 centimetrů. „Lidé uvidí skutečně panenskou přírodu kolem Ohře. Protože v dané trase chybí cyklostezka, dosud tak nemohl téměř nikdo krásu této krajiny obdivo-

vat,“ uvedl starosta pevnostního města René Tomášek. (LN, 10. 6.) ■ Supraphon vydává v podobě audioknihy slavný román Gustava Meyrinka *Golem*. Knihu, která se proslavila svým záhadným a tajemným dějem umístěným do prostředí pražského židovského ghetta ve druhé polovině 19. století, načel člen Činohry Národního divadla Radúz Mácha. Audiokniha vychází na CD-mp3 v přebalu, jenž zdobí kongeniální ilustrace Huga Steinera, které vytvořil bezmála před sto deseti lety již k prvnímu vydání. Audiokniha vychází 16. června 2023 na CD-MP3 i digitálně v celkovém čase osm a půl hodiny. (Scena.cz, 12. 6.) ■ „Měl bych však nejen pro politiky z Prahy 5 jedno doporučení z oblasti, které rozumím, tedy z literární historie. A je to vlastně i konkrétní poznatek z tvorby mé knihy o Košářích. Známý cestovatel a etnograf Alberto Vojtěch Frič za druhé světové války prokazatelně chránil a zachránil spisovatele a novináře Jiřího Weila, který byl židovského původu. Frič má tímto nárok na udělení nejšlechetnějšího ocenění na tomto světě – Spravedlivého mezi národy. Kdyby si tohle někdo z politiků vzal za své a prosadil, aby Frič toto vyznamenání, byť posmrtně, obdržel, bylo by to skvělé,“ říká Martin C. Putna v rozhovoru měsíčníku Prahy 5 *Pětka*. (13. 6.) ■ Unikátní

Kendeho vila v česko-budějovické Otakarově ulici včetně pozemku a historického mobiliáře bude patřit městu. S jejím odkoupením za 20 milionů korun souhlasil na svém zasedání 19. června všichni přítomní zastupitelé. Nedávno zapsaná kulturní památka je cenná díky zachovalému honosnému interiéru, kde se zastavil čas, ale má i svůj příběh. Před druhou světovou válkou patřila významné židovské rodině, jejíž členové byli odvezeni do koncentračních táborů. Koupil podpořila nejen koalice, ale i opozice. Na jednání zastupitelstva zazněl od opozičního zastupitele Tomáše Kubína názor, že by se v objektu mohlo udělat muzeum připomínající židovské obyvatele Českých Budějovic a jejich osudy. (Česko-budějovický deník.cz, 20. 6.) *jd*

Kalendárium

ZEMŘEL SAM GROSS

Dne 6. května zemřel ve svém bytě na newyorské Upper East Side ve věku 89 let známý karikaturista a vynikající vpravěč kreslených příběhů časopisu *The New Yorker* Sam Gross. Narodil se v roce 1933 v Bronxu židovským imigrantům z Rumunska a Litvy (otec, vlastním jménem Mordecai Putkovic, byl při vstupu do USA emigračními úředníky přejmenován na Maxe Grosse). Sama Grosse proslavily černobílé karikatury, jež se vyznačují jediným políčkem, jednoduchostí a britkým vtípem (někdy na hranici vkusu).

Gross vystudoval obchod na newyorské City College a po absolvování vojenské služby v Německu začal v roce 1962 pracovat jako karikaturista na volné noze. Záhy se jeho kreslený humor začal objevovat např. v *Harvard Business Review*, *Esquiru* či *Cosmopolitanu*. Byl také editorem kreslených příspěvků pro periodika *Parents Magazine* a *National Lampoon*, kam rovněž sám pravidelně přispíval. Redakce *The New Yorker* poprvé koupila jeho kresby v roce 1959 a později se Gross stal jedním z hrstky výtvarných umělců, kteří měli s časopisem stálou smlouvu. Odhaduje se, že za svůj život vytvořil kolem 33 800 kreseb.

Emma Allen, která působí v *The New Yorker* jako hlavní editorka kreslených příspěvků, ve své vzpomínce *Sam Gross Was Funny to the End* uvádí, že Gross miloval klevety a byl jedním z nejtipnějších účastníků pravidelných úterních setkání karikaturistů v redakci časopisu. Sam Gross se vyjádřil, že vždy kreslí sám pro sebe, nikoli pro časopis. Některé z jeho kreseb získaly popularitu ve Francii. Jmenujme např. tzv. žabí karikatury, zejména tu z roku 1970, ve které zazní známý citát ze závěrečné dojemné scény filmu *Casablanca* „Paříž nám zůstane navždy“, a sice z úst žaby, která se brzy má stát pochoutkou ve francouzské restauraci.

Americký karikaturista John Callahan označil Grosse za kmotra tzv. *sick cartoon*, což bychom mohli přeložit jako

nevkusný kreslený humor. Grosseovy sbírky karikatur s názvy jako *We Have Ways of Making You Laugh: 120 Funny Swastika Cartoons* (Víme, jak vás rozesmát: 120 legračních karikatur o hákovém kříži) o tom opravdu svědčí. Gross pokračoval v tradici slavných amerických karikaturistů, v Rumunsku narozeného Saula Steinberga (1914–1999) a Charlese Addamse (1912–1988), tvůrce známé *The Addams Family*, jehož karikatury se často vyznačovaly až makabrozními tématy. V rozhovoru novináře Richarda Gehra se Samem Grosseem z roku 2011 nazvaném *Sam Gross: Sex, Race, and Frogs*, je uvedeno, že jeho karikatury mají ostří, které může tnout hluboko a urazit kdekoho.

Gross, mentor mladých, aspirujících karikaturistů a bojovník za práva a odpovídající odměnu pro autory kreslených vtípů, byl vždy politicky nekonretní. Na příkladu vybraných kreseb ze šedesátých a sedmdesátých

let lze ukázat, že řada témat, která tehdy bylo možné karikovat, je v současné době nepřijatelná, a to zejména v americkém prostředí (ve světě Sama Grosse se kromě zvířat objevovali často handicapovaní lidé či bezdomovci).

Do této kategorie patří např. kresba slepého Afroameričana, žebráka, který drží tabulku s nápisem: „Prosím, pomozte mi, jsem slepec a myslím, že také černoch.“ Je ovšem třeba zdůraznit, že Grosseovy karikatury nikdy nebyly chladným výsměchem, prvoplánově neubližují. Naopak, vyznačují se empatií pro karikované, a pokud autor někoho soudí, soudí sám sebe s ním. V den Grosseova úmrtí vyzval spisovatel Michael E. Gerber na svém Twitteru: „Draw something inappropriate today in honor of Sam“ (Na Samovu počest dnes nakreslete něco nepatřičného).

Navzdory více či méně šokujícím kouskům nejznámější karikaturou Grosseovy kariéry zůstává drobná, vřelá karikatura z roku 1971, která sděluje zprávu, jež je přístupná a srozumitelná všem. Jedná se o kresbu, na které je lepicí páska na odvíječi, na niž hledí dva šneci, přičemž jeden říká tomu druhému: „Je mi jedno, že je to jen páska v dávkovači. Já ji miluju.“

Monika Hanková, New York

KAFKA A PRAHA

Prahu tehdejší doby dodnes vidím jako velmi kafkovské město. Dnes to možná zní samozřejmě a triviálně, ale já ji tak vnímal – a nebyl jsem sám – už tehdy, kdy tam Kafka ještě pobýval s námi. Ačkoliv je Praha v Kafkově díle zjevná nanejvýš v některých popisech, je přesto v jeho díle všudypřítomná – jako sůl ve vodě v buddhistickém podobenství. Sůl není viditelná, ale voda přesto chutná slaně. V každé Kafkově postavě, situaci, popisu prostředí je prokazatelná jejich pražskost. Jeden příklad: Kafka řekl po vydání *Proměny* otci mé ženy, profesoru Karlu Thiebergerovi, kterého potkal na ulici: „Co říkáte těm hrozným věcem, které se dějí v našem domě?“ Považuje-li to někdo za pouhý žert, neví o Kafkovi zholá nic. Byla to sice – jako u něj téměř všechno – ironie, ale nejen ironie, nýbrž i naprostý realismus.

V době Kafkovy hlavní tvůrčí periody byla Praha nejtýpější Prahou a typicky kafkovskou. Skutečnou esenci oné Prahy lze v Kafkově díle pochopit a definovat mnohem lépe než v díle kteréhokoliv jiného autora, určitě však spíše v Kafkovi než v jakémkoliv českém díle oné doby, ačkoliv by se zdálo, že česky psaná próza je pro zobrazení Prahy přímo predestinována. To je možná také jeden z bezděčných důvodů, proč se z české strany opakují pokusy prezentovat Kafku jako jakéhosi zakukleného Čecha, a tak ho odčarovat z německé literatury. Tyto snahy bezděčně podporuje americká definice národnosti podle státu, v němž se člověk narodil, takže Kafka je občas uváděn jako czech writer. To je ovšem naprostý nesmysl, protože spisovatel je duchovním reprezentantem jazyka, v němž myslí a píše.

Mezi literárním a mluveným jazykem pražských Němců nebyla nikdy propast, nutnost vnitřního – jakkoliv bezděčného – přepínání. Tato naprostá koincidence literárního a mluveného jazyka je zřejmě největším tajemstvím formy a účinku pražské, a zvláště Kafkovy tvorby. Kdo ho slyšel mluvit, slyší ho do posledního tónu v každém jeho řádku. To je tajemství vnitřní identity, kterou jsme my Pražané chránili tak dlouho, jak to šlo, a která zmizí spolu s námi.

Úryvkem z knihy Johannese Urzidila *To byl Kafka* si připomínáme, že s Prahou spojený proslulý spisovatel se **3. července 1883**, tedy před **140 lety**, na Starém Městě pražském narodil.

(Překlad Jana Zoubková.)

Sidonie Nádherná

Alena Wagnerová

ZAHRADA PO NÍ ZŮSTALA

aneb Konec střední Evropy

■ Baronka Sidonie Nádherná (1885–1950) patří k výrazným osobnostem evropského kulturního života první poloviny 20. století. Dlouholetá korespondence ji spojovala s básníkem Rainerem Mariou Rilke, po čtvrtstoletí trval její intenzivní citový vztah se spisovatelem Karlem Krausem... Objevem posledních let je její korespondence s českým historikem umění a památkářem Václavem Wagnerem (1894–1962). Dopisy nejsou jen dokladem jejich přátelství, ale zároveň působivě dokumentují poslední tragickou etapu života Sidonie Nádherné. Za druhé světové války nacistická okupační správa její zámek a statek ve Vrchotových Janovicích vyvlastnila v souvislosti s plánovaným budováním cvičiště Waffen SS „Böhmen“ a obec byla vystěhována. Po osvobození byl zámek obsazen Rudou armádou a posléze armádou československou. Důsledkem byla devastace zámeckých interiérů i zámeckého parku. Wagner, pracovník Státního památkového úřadu, se po celou dobu snažil baronce pomáhat při ochraně jejího památkového dědictví. Po jeho zatčení v roce 1949 Sidonie Nádherná emigrovala do Anglie, kde potom podlehl smrtelné chorobě.

Vydalo nakl. Academia roku 2023. K vydání připravili Friedrich Pffflin a Alena Wagnerová. Z němčiny přeložili Petr Dvořáček a Alena Wagnerová. 348 stran, dop. cena 485 Kč (v e-shopu nakl. 388 Kč).

Woody Allen

STAV BEZTÍŽE

■ *Stav beztíže* je pátá sbírka humoristických próz z pera Woodyho Allena; podobně jako čtyři předchozí knihy *Vyřídít si účty*, *Bez peří*, *Vedlejší účinky* a *Čirá anarchie* nabízí i *Stav beztíže* to, na co jsme od Woodyho Allena zvyklí z jeho nezapomenutelných filmů: osobitý, inteligentní a absurdní humor, kombinovaný s jistou plachostí a notnou dávkou nervózní sebereflexe. Kniha se přitom vyznačuje pozoruhodnou tematickou šíří; ať už však autor píše o koních, kteří malují, o autech, která myslí, o sexuálním životě celebrit nebo o čínské kuchyni, vždy zůstává nezaměnitelným originálem.

Vydalo nakl. Argo v Praze roku 2023. Z americké angličtiny přeložil Michael Žantovský. 152 stran, dop. cena 298 Kč.

Z NOVÝCH

KNIH

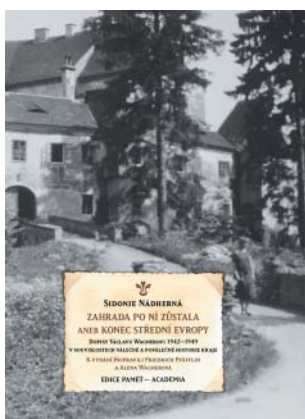
Marie Baderová

ŽIVOT A LÁSKA

V NACISTICKÉ PRAZE

Dopisy z okupovaného města

■ Město okupované nacisty v sevření vlády teroru Reinharda Heydricha. Židovská komunita čelí sílící perzekuci, šíří se zvěsti o deportaci a neznámém, ale o děsivějším osudu. V této situaci se šestapadesátiletá vdova Marie Baderová zamilovala do svého rovněž ovdovělého vzdáleného bratrance Ernsta Löwyho. Ernst uprchl do Řecka a s Marií si vyměnil řadu milostných dopisů, které přináší živý, dojemný a často dramatický obraz života Židů v okupované Praze; ukazují, jak nacistické

pronásledování zasahovalo do Mariina života a stále napjatějších rodinných vztahů, ale i do života širší židovské komunity v době, kdy Heydrich nechal založit terezínské ghetto a začal s organizovanou deportací židovského obyvatelstva.

Vydalo nakl. Academia v Praze roku 2023 v edici Paměť. K vydání připravili Kate Ottenvangerová a Jan Láníček. 532 stran. Dop. cena 650 Kč (v e-shopu nakladatelství 520 Kč).

OSUDY ŽIDOVSKÝCH RODIN NA LOUNSKU

■ Ve druhém revidovaném a rozšířeném vydání vychází fotografiemi, mapkami a plány bohatě ilustrovaná publikace, která původně vznikla jako brožura ke stejnojmenné výstavě, jež v současné době tvoří stá-

lou expozici v obřadní síni židovského hřbitova v Lounech. Záběr publikace je široký – kromě historie místní komunity zahrnuje i stručný úvod do judaismu a kapitulu o hebrejské bibli. Historii Židů na Lounsku se věnuje několik kapitol, zachycují tyto dějiny od středověku až po zánik židovské obce, způsobený holokaustem. Ten dokládají evidenční karty deportova-

ných. Z 360 osob deportovaných z Loun a okolí přežilo pouhých čtrnáct... Velká pozornost je věnována slavným rodákům, připomeňme alespoň „čokoládového krále“ Adolfa Glasera (1855–1928), majitele továrny na cukrovinky ve Velimi, která jako první v Evropě začala vyrábět a prodávat žvýkačky.

V knize jsou zpracovány i informace o místních židovských památkách: židovských hřbitovech a o synagoze, již kvůli nedobrému technickému stavu čeká rekonstrukce a poté zřejmě využití pro kulturní účely. Pěči o památky na Perucku a v širším regionu Lounska, především o židovský hřbitov u Hřivčic, se věnuje Spolek na obnovu židovských památek (více informací na www.spolek-zidovske-pamatky.hys.cz). Na vzniku publikace se podíleli historici, archiváři, judaisté, hebraisté, muzejní pracovníci – Jan Mareš, Anna Krausová, Olga Sixtová, architekt Ivo Suslík, Daniel Polakovič, Jaroslav Havrland, Martin Vostřel.

Vydal Spolek na obnovu židovských památek s pomocí Nadačního fondu obětem holocaustu roku 2023. 2. rozšířené vydání. K dostání v Informačním centru v Lounech za 250 Kč.

Daniel Baránek

PŘEKRAČOVÁNÍ HRANIC GHETTA

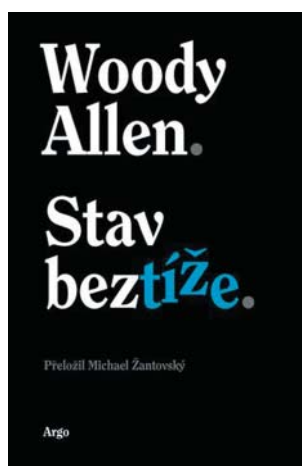
■ Zrovnoprávnění Židů v 19. století mělo dalekosáhlé důsledky pro podobu židovského osídlení v českých zemích. Brány ghetta se otevřely a Židé se z uzavřených čtvrtí začali svobodně stěhovat. Autor

v této knize (jejíž podtitul zní *Proměna židovských sídelních struktur a akulturace židů*) pomocí demografických a kartografických nástrojů zkoumá, jak se ve čtyřech městech – Boskovicích, Hranicích, Kolíně a Lošticích – proměnila prostorová struktura židovského osídlení a co tuto proměnu ovlivňovalo.

Srovnání situace v jednotlivých městech ukazuje, jak podoba židovského osídlení úzce souvisela se

začleněním Židů do městské společnosti, nebo v některých městech naopak s rezervovaným postojem většinové společnosti vůči nábožensky a jazykově odlišnému obyvatelstvu.

Vydal Historický ústav Akademie věd ČR v Praze roku 2023. 168 stran, dop. cena 455 Kč (v e-shopu nakladatele 380 Kč).

JERUZALÉMSKÁ SYNAGOGA

■ Židovská obec v Praze zve na letní varhanní koncerty v Jeruzalémské synagoze. Konají se ve dnech **12. července**, kdy hraje na varhany Tomáš Pindór, a **2. srpna**, kdy hraje Josef Kšica. Začínají v 18 hodin. Vstupné dobrovolné.

■ **18. července** od 19 hodin promluví v synagoze Michael Fürnberg o svém otci, básníkovi, spisovateli a literárním teoretikovi Louisi Fürnbergovi i o svých vzpomínkách na dětství v Palestině v době britského mandátu, v československém a německém exilu. Koná se ve spolupráci s Pražským literárním domem autorů německého jazyka. Vstup volný.

■ **27. července** se od 19 hodin koná komentovaná prohlídka synagogy. Vstupné 100 Kč.

KAFKA:STRIPES

■ Rakouské kulturní fórum představuje do až 12. října umělce Elmara Peintnera (nar. 1954 v Tyrolsku). Jeho nový cyklus *kafka:stripes* připomíná filmové pásy a v ostrosti a rozostřenosti zpřítomňuje grotesknost, tajemno, sny a noční můry, čímž jako by byl spřízněn s příběhy Franze Kafky. Stejně jako Kafkovým textům je Peintnerovým „pásům“ vlastní lineární vyprávění a přímočarý jazyk znaků a forem. Výstavu lze navštívit po–pá, 10–17 hod. v budově na Jungmannově náměstí. Vstup zdarma.

FESTIVAL V BOSKOVICÍCH

■ Jednatřicátý ročník Festivalu pro židovskou čtvrť v Boskovicích se koná ve dnech **6.–9. července**. Program zahrnuje jako vždy hudební, literární, divadelní program, přednášky a další akce. Z filmových zajímavostí nabízí němý snímek z roku 1921 s živou hudbou – jedná se o restaurovanou verzi němému hororu s Theodorem Pištěkem, Anny Ondrákovou, Josefem Švábem-Malostranským a Karlem Lamačem v hlavních rolích, hudební doprovod zajistí Strakův pojiždný cirkus.

Poslední den festivalu se uskuteční i pokládání Kamenů zmizelých za členy rodin Friedmannových a Ungarových (**9. 7.** ve 14 hodin, na prostranství U Vážné studny).

Program a informace naleznete na adrese www.boskovice-festival.cz.

FESTIVAL V HOLEŠOVĚ

■ Pořadatelé Město Holešov a Městské kulturní středisko Holešov zvou na třicetý ročník Festivalu židovské kultury v Holešově, který se bude konat **25.–29.**

KULTURNÍ POŘADY

července. V době uzávěrky *Rch* nebyl program znám, ale záhy byste ho měli nalézt na adrese www.zidovskyyfestival.cz.

OŽIVENÉ ŽIDOVSKÉ MĚSTO V TŘEBÍČI

■ O víkendu **14.–16. července** se v Třebíči, městě známém svou židovskou čtvrtí Zámostí a židovským hřbitovem koná kulturně historická akce, jež různými způsoby představuje minulost města. V srpnu, ve dnech **3.–5. 8.**, pak následuje již tradiční Festival židovské kultury Šamajim.

ŠTETL FEST V BRNĚ

■ Štetl fest je multizánrový mezinárodní festival židovské kultury, který podtitulem Důstojnost v rozmanitosti dává nahlédnout do židovské kultury i historie. První ročník proběhl v Brně v září 2022 a měl příznivý ohlas, a to nejen v židovské a odborné komunitě, ale také u široké veřejnosti.

Druhý ročník festivalu se uskuteční v termínu **31. srpna – 3. září** a jako hlavní téma si zvolil vlaky. Spojení židovské minulosti 20. století s vlaky je více než symbolické. Byly to totiž převážně vlaky, jimiž se židovští a jiní uprchlíci snažili dostat z nacisty postupně okupovaných území za svobodu. Vlaky smrti deportovaly tisíce židovských občanů do vyhlazovacích a koncentračních táborů, rozestých v různých částech Evropy.

Festival bude zahájen na 5. nástupišti brněnského vlakového nádraží, odkud byli deportováni brněnští obyvatelé během druhé světové války; bude zde odhalen památník, který zde do současnosti chyběl. Během celého festivalu tu bude ke zhlédnutí výstava propojující minulost ze současností. Připomeneme spoluobčany, kteří z Brna zmizeli, a také místa, která již v Brně nenajdeme. Výstavu chceme doplnit výpověďmi současných ukrajinských uprchlíků, kteří ve městě Brně našli azyl a bezpečí. Program festivalu zahrnuje přednášky, happeningy, komentované prohlídky, koncerty, besedy (mj. s moskevským vrchním rabinem v exilu Pinchase Goldschmidtem a vrchním rabinem Oděsy Šlomo Bakštem, jenž zachránil velkou část tamní židovské obce), filmové projekce, výstavy, společné zahájení šabatu, ochutnávky izraelských pochutin... Celý program naleznete na www.stetl.cz.

POLIN

O festivalu židovské kultury v Polné

O víkendu po svátku Šavuot na sklonku května se v Polné na Vysočině konal již 6. ročník festivalu židovské kultury Polin, věnovaný letos 75. výročí založení Státu Izrael. Záštitu nad festivalem převzal předseda Senátu Parlamentu České republiky RNDr. Miloš Vystrčil a řada dalších institucí včetně Federace židovských obcí v ČR, Židovské obce Brno a v neposlední řadě města Polná. To vše by ovšem nestačilo, nebýt působení zdejší organizátorky festivalu paní Anny Wagnerové a místních spolupracovníků a průvodců. Většina programů se odehrávala přímo ve zdejší synagoze, kterou si stejně jako rabínský dům mohli návštěvníci bezplatně prohlédnout.

Program zahájilo vystoupení taneční skupiny Yocheved z Třebíče, následoval sbor Harfičky ze ZUŠ Říčany (s hudebním doprovodem Pavly a Eliany Vondráčkových) a poté terezínské recitační pásmo nazvané *Příběh Hanuše a Petra, slovy i hudbou*, předvedené hudebně-dramatickou skupinou Gymnázia Přírodní škola v Praze na základě původních básní Hanuše Hachenburga a Petra Ginze. Uznání se dostalo i hudební skupině Mintenkér z Prahy, která přednesla ukázky lidové hudby z podkarpatské oblasti připomínající četné židovské melodie a motivy. Program prvního dne zakončil hudební a pěvecký soubor ZUŠ v Polné. Stará polenská synagoga, připomínající dlouhou historii zdejší židovské čtvrti, tak ožila znovu hudbou i živým slovem a četnými návštěvníky.

Z nedělního programu zmíníme prohlídku rozlehlého polenského židovského hřbitova s odborným výkladem historie a hebrejských epitafů od Achaba Haidlera, kterému přálo i pěkné počasí, a podrobnou přednášku Ivana Bierhanzla pod názvem *Karel Ančerl neznámý o životě a tvorbě světově proslulého dirigenta České filharmonie*, doplněnou projekcí fotografií z historie jeho rodiny v Tučapech a Batelově a dalších snímků a filmových záběrů z divadelních a koncertních představení.

Večer ukončil vystoupením s přednesem biblických Žalmů a modliteb téměř dvacetičlenný Ekumenický soubor z Brna pod názvem *Z díla italského skladatele Salomona Rossiho*.

Letní program v synagoze zahrnuje výstavu *Židovské translokační plány z Čech a Moravy z let 1723–1728* a mnoho dalších kulturních akcí (více viz www.10hvzd.cz). (ap)

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ **Ke kořenům evropské civilizace:** Žáci 8. a 9. třídy se vydali zkoumat kořeny evropské civilizace. Navázali spolupráci s Lauderovou školou v Athénách a vyrazili na několikadenní cestu, jejímž cílem bylo nejen prozkoumat antické památky, ale seznámit se i s dějinami sefardských Židů v Řecku a v neposlední řadě poznat, jakým způsobem a čemu se řecké děti učí. Program byl nabitý, proto jsme ve dnech, které byly věnovány návštěvě památek, vstávali velmi brzy, abychom některá místa viděli ještě bez turistů. Měli jsme tak možnost strávit čas v pohoří Parnas poblíž delfské věštírny či se projít pod zasněženými vrcholky Olympu. Role průvodců se zhostili samotní žáci. Pro zpáteční cestu jsme zvolili mnohahodinovou plavbu z Patrasu do Benátek. Poslední den cesty jsme strávili výstupem na jednu z hor nad Brennerským průsmykem. Noc v překrásných horách tak byla symbolickou tečkou za našim putováním.

■ **Krajina:** Přelom května a června je již tradičně v septimě vyhrazen pro projekt Krajina. Celý projekt je koncipován jako závěr přírodovědného vzdělávání studentů. Letos se septimou odjely Pavlína Jiroušková a Šárka Kvasničková do krásné přírody Kokořínského dolu. Jeden den byl věnován práci v CHKO Kokořínsko na Polabské černavě, kde studenti prováděli management tohoto maloplošného botanicky významného chráněného území – odstraňovali náletové křoviny, pařezy a vyhrabávali loňské trávy. Odpoledne se uskutečnila přírodovědná exkurze pod vedením botaničky paní Jeřábkové. Další den probíhala celodenní týmová přírodovědná bádání v Kokořínském dole. Studenti pozorovali v ekosystémech údolí říčky Pšovka faunu i flóru, mikroskopovali nalovené vzorky, stanovili index čistoty vodních toků v místě a prováděli chemický rozbor vody. Poslední den se skupina vydala krásnou pískovcovou krajinou pěšky Máchovou stezkou směrem k Mělníku. *ip*

MACHOL ČECHIA

■ Spolek Besamim pořádá již 25. ročník mezinárodního semináře izraelských tanců. Je určen pro všechny zájemce bez ohledu na úroveň znalostí tanců. Program se skládá z výukových hodin během dne, tancování a dalšího programu během večerů, workshopů na zajímavá témata atd. Na letošní výroční seminář zveme skvělé učitele z Izraele,

VÝZVY, ZPRÁVY INZERCE

Z plavby ke kořenům civilizace. Archiv LŠ.

mezi účastníky budou tanečníci z mnoha zemí. Seminář začíná ve středu **12. 7.** po obědě a končí v neděli **16. 7.** obědem. Koná se v Kralupech nad Vltavou. Pro více informací se podívejte na www.besamim.cz nebo se ozvěte na besamim@volny.cz, tel.: 603 852 917.

Ondřej Novák

LETNÍ KURZY HEBREJŠTINY

■ Pražský ulpan nabízí letní kurzy hebrejštiny všech úrovní: Pro úplné začátečníky jsou připraveny ochutnávkové kurzy prezenční, on-line a intenzivní. Vybírat můžete z mnoha časových variant.

Kurzy pro falešné začátečníky navazují na kurzy letního semestru, jsou však otevřeny i nově příchozím. Kurzy předpokládají určitou znalost slovní zásoby a gramatiky. Kurzy pro mírně pokročilé se zaměřují na Švil Jisrael, tedy Izraelskou národní stezku. Projdete v nich Izrael od severu k jihu, poznáte jeho přírodu a navštívíte významná místa. Zároveň se naučíte zvládat každodenní komunikační situace. V kurzech pro středně a více pokročilé se seznámíte s Izraelem a jeho zajímavými místy, jejich příběhy a historií prostřednictvím textů, videí a dalších materiálů. Kurzem vás provedou izraelské lektorky. I pro tuto úroveň se nabízí jeden pokračovací kurz.

Nabídka všech kurzů, prezenčních i on-line, od začátečníků až po pokročilé včetně přihlášky najdete na webu www.ulpan.cz. Můžete i napsat (ulpan@ulpan.cz) nebo zavolat (602 236 524). *ulpan*

NOVÉ SVETLO

O setkání v Rajeckých Teplících

Až nadlidské schopnosti projevila Silvie Neugroeschel při organizaci naší akce pro více než 140 lidí. Jednalo se o květnové setkání Nového světla (tedy slovenské obdoby Děti Maislovky) v Rajeckých Teplících. Zařizovala nejen ubytování (v krásném hotelu Aphrodite Palace), ale i výlety, večerní program s veškerou technikou, dovoz a odvoz z Bratislavy i na vídeňské letiště. Účastníci, až na absolutní výjimky mocní jazyka slovenského (ti zbyli se snažili československy), se sem sjeli z deseti zemí: nejvíc ze Slovenska, následování členy z Izraele a z USA.

Za ty čtyři roky od posledního setkání (kvůli covidu nastala dlouhá pauza) jsme patřičně zestárlí: objevily se berle, pojízdná chodítka, hole. To ovšem nebránilo báječné atmosféře společných akcí. Mnozí se znají od raného dětství. Z restaurace se mnohým nechtělo ani do koupelí, seděli a povídali si.

Přes den se konaly výlety do krásné slovenské krajiny, večer byl zasvěcen slovenským dějinám. Ruth Landau (Izrael) představila svou knihu o holocaustu na Slovensku. Bylo znát, že znalosti nás, potomků, o tisoovských „výnimkách“ ani o slovenských pracovních táborech nejsou po více než 80 letech a spouště přístupného materiálu z různých příčin dokonalé. Peter Scheiner (Švýcarsko) uvedl pozoruhodný film *Krok za krokem* o Komárně, dodávající nepřilíh optimistickou náladu.

Zajímavé i dojemné byly příběhy zpracované Dagmar Mozolovovou, týkající se prostých hrdinů, kteří s nasazením života pomáhali ohroženým Židům. I mezi námi jsou děti zachráněných rodičů či zachráněné děti, jejichž rodiče nepřežili.

Zástupci židovských obcí z Košic a Bratislavy přinesli mnoho archivního i novějšího materiálu, následná diskuse nebrala konce. Důležité je, že obce aktivně žijí. I Maccabi na Slovensku; účastnice „svetla“ Dáša Gavorníková je jeho evropskou prezidentkou! Nechyběla ani věda: k tomu přispěl Lumír Hanuš přednáškou o kanabinoidních látkách slibujících do budoucna léčbu osteoporózy a dalších chorob.

Večer nám hrál bratislavský klezmer a originální kvarteto Hudba na tanieri z Nového Mesta nad Váhom. A pokaždé po skončeném oficiálním programu zazněly ke zpěvu, tanci a veselí harmonika Minky Neustadt a housle Fera Alexandera.

Při příštím srazu oslavíme výročí: dvacet krásných společných let. *V. Trnková*

ŽNO BRATISLAVA

V mesiaci **júl** oslávia narodeniny: pán Juraj Alner – 86 rokov; pán Vladimír Donner – 77 rokov; pani Eva Engelová – 74 rokov; pani Ing. Agnesa Grossová – 77 rokov; pani Zuzana Hromá – 65 rokov; pani MUDr. Eva Hulényiová – 85 rokov; pani Mgr. Soňa Ištvanová Péterfi – 75 rokov; pani Mariana Kopelmannová – 70 rokov; pani Tatiana Kráčmarová – 76 rokov; pani Zita Kurzová – 79 rokov; pán PaedDr. Ivan Pasternak – 79 rokov; pani PhDr. Anna Podhorná – 87 rokov; pán Juraj Steiner – 77 rokov; pani Prof. Ing. Zuzana Sternová – 76 rokov; pán MUDr. Ivan Teplý – 81 rokov; pán František Tepper – 76 rokov; pani Ing. Katarína Traubnerová – 77 rokov; pán RNDr. Eduard Ujházy – 77 rokov; pani Agneša Urbanová 88 rokov; pán Ing. Ján Wister – 76 rokov, a pán Boris Zelený – 50 rokov. Všetkým prajeme veľa zdravia a spokojnosti.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtie

S veľkou ľútosťou oznamujeme, že 24. mája vo veku 75 rokov zomrel pán Jacky Händler.

Zichrono livracha!

ŽO BRNO

V **červenci** oslaví jubileum: slečna Lea Burešová, nar. 14.7. – 14 let; pani Nicole Engelsmannová, nar. 31.7. – 52 let; pani Lýdia Ferová, nar. 8.7. – 85 let; pan David Fiša, nar. 7.7. – 35 let; pani Dita Hanáková, nar. 3.7. – 51 let; pan Leo Horáček, nar. 23.7. – 74 let; pan Petr Kavan, nar. 15.7. – 73 let; pan Yotam Kreiman, nar. 24.7. – 37 let, a pani Věra Vozáková, nar. 30.7. – 79 let. Všem přejeme dobré zdraví do dalších let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **červenci** oslaví své jubileum: pani Kamila Kopřivová – 33 let; pani Jiřina Kubešová – 55 let; pan Lukáš Kypta – 44 let, a pan Alexandr Shonert – 51 let. Přejeme jim všechno nejlepší.

Ad mea veesrim šana!

ŽO KARLOVY VARY

V **červenci** oslaví narodeniny: pani Nikol Králíková, nar. 4.7. – 36 let, a pan Valeriy Ukhov, nar. 7.7. – 54 let. Jmenovaným přejeme hodně zdraví a pohody do dalších let.

Ad mea veesrim šana!

**ZPRÁVY
Z OBCÍ****ŽNO KOŠICE**

V mesiaci **júl** oslávia narodeniny: pán Ing. Ernest Ackermann – 68 rokov; pani Ilona Gregorová – 94 rokov; pán Peter Haber – 75 rokov; pani PhDr. Nadežda Lambertová – 79 rokov; pani Mgr. Eva Novotná – 75 rokov; pán MUDr. Pavol Rodan – 72 rokov; pán Igor Rolný – 83 rokov; pani MUDr. Marta Rubovičová – 72 rokov, a pán PhDr. Pavol Šalamon – 72 rokov. Prajeme im veľa zdravia.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtie

S ľútosťou oznamujeme, že 16. júna nás navždy opustil náš člen pán MUDr. Tomáš Teššerv.

Zichrono livracha!

ŽO OLOMOUC

V **červenci** oslaví jubileum: pan MgA. Daniel Hrbek, Ph.D., nar. 29.7. – 52 let; slečna Andrea Dorazilová, nar. 26.7. – 30 let; slečna Barbora Dorazilová, nar. 21.7. – 26 let, a slečna Linda Dorazilová, nar. 27.7. – 21 let. Všem oslavencům přejeme pevné zdraví, štěstí a pohodu do dalších let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OSTRAVA

V **červenci** oslaví narodeniny: pani PhDr. Zuzana Čaplová, nar. 5.7. – 74 let; pani Jindřiška Danelová, nar. 6.7. – 91 let; pani Evženie Madlová, nar. 28.7. – 74 let; pan Miroslav Revenda, nar. 27.7. – 52 let; pani Inge Rusňáková, nar. 2.7. – 91 let; pan Ing. Josef Solomonovic, nar. 1.7. – 85 let, a pan Petr Suchý, nar. 21.7. – 51 let. Přejeme jim všechno nejlepší.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **červenci** oslaví narodeniny: pan Libor Běleš – 50 let; pani Kateřina Mikulcová – 45 let; pan Karel Steiner – 70 let; pani Klára Tydlitátová – 38 let, a pan Ladislav

Václavík – 70 let. Všem oslavencům přejeme hodně zdraví, štěstí a osobní spokojenosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **červenci** oslavují narodeniny: pani Rela Balejová, nar. 15.7. – 94 let; pan Ivan Berkovič, nar. 29.7. – 75 let; pan Petr Bielický, nar. 16.7. – 75 let; pani Niňel Bourová, nar. 28.7. – 84 let; pani Lidmila Bublová, nar. 23.7. – 96 let; pani Jana Fikart, nar. 28.7. – 96 let; pan Robert Grün, nar. 26.7. – 75 let; pani Alena Herštusová, nar. 30.7. – 83 let; pani Ilona Homolková, nar. 23.7. – 89 let; pani Jana Janstová, nar. 7.7. – 80 let; pan Jan Jelínek, nar. 19.7. – 83 let; pani Edith Krausová, nar. 12.7. – 94 let; pani Lucie Ledererová, nar. 16.7. – 82 let; pani Hana Nermutová, nar. 12.7. – 98 let; pani Marta Neužilová, nar. 29.7. – 91 let; pani Hedvika Palečková, nar. 29.7. – 84 let; pani Annel Pavlásková, nar. 27.7. – 89 let; pan Zdeněk Pošusta, nar. 24.7. – 84 let; pani Magdaléna Stecherová, nar. 24.7. – 81 let; pani Marta Suková, nar. 23.7. – 75 let, a pani Věra Tomanová, nar. 5.7. – 92 let. Všem přejeme dobré zdraví a spokojenost do dalších let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO PREŠOV

V mesiaci **júl** sa dožívajú jubilei títo členovia: pani MUDr. Soňa Bázlerová – 78 rokov; pán Ing. Peter Greguš – 72 rokov; pani Fani Izraelová – 77 rokov; pán Mgr. Ivan Kriššák – 45 rokov, a pani Mgr. Petra Oláhová – 47 rokov. Jubilantom prajeme z celého srdca všetko najlepšie, veľa zdravia a pohody v kruhu najbližších.

Ad mea veesrim šana!

ŽO TEPLICE

V **červenci** oslaví narodeniny: pani Hana Kredlová, nar. 15.7. – 66 let; pani Sylvia Lebovičová, nar. 26.7. – 77 let; pani Eva Skočdopolová, nar. 29.7. – 91 let; pan Robert Appel, nar. 7.7. – 59 let, a pan Miroslav Stančík, nar. 3.7. – 73 let. Všem oslavencům přejeme hodně zdraví.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **červenci** blahopřejeme k narodeninám pani Lydii Schöpfově a slečně Magdaleně Ťupkové. Jmenovaným přejeme do dalších let pevné zdraví a osobní pohodu.

Ad mea veesrim šana!

REAKCE NA ROZHOVOR

iROZHLAS.cz v červnu zmínil, že téměř tři tisíce předních polských vědců, včetně několika zahraničních (i českých), podepsalo petici na obranu známé polské historičky holokaustu Barbary Engelkingové. Během televizního rozhovoru k 80. výročí povstání ve varšavském ghettu historička zmínila pomoc některých Poláků Židům, ale současně, že „Židé byli za druhé války nesmírně rozčarováni chováním Poláků“. Na interview zareagoval překvapivě přímo premiér Morawiecki ostrým prohlášením, že to byla „skandální“, „pseudohistorická slova“, jež prý potom zneužívají některé státy proti Polsku. Následně ultrakonzervativní ministr školství pohrozil, že „nebude financovat institut, kde pracují lidé, kteří urážejí Poláky“.

AFD V DURYSKU

Židovští představitelé v Německu se znepokojením reagují na komunální volby v bývalé východoněmecké spolkové zemi Durynsko, kde na konci června získal poprvé politický post zemského rady kandidát krajně pravicové Alternativy pro Německo (AfD). Robert Sesselmann zvítězil ve druhém kole voleb do okresního zastupitelstva v Sonnebergu se ziskem 52,8 procenta hlasů a sesadil tak správce okresu Jürgen Köppera ze středopravicové Křesťanskodemokratické unie (CDU). Vítězství AfD znamená, že tato ultranacionalistická, protiimigrační a protievropská strana bude mít poprvé správní kontrolu nad oblastí.

NOVÉ CENTRUM CHABADU

V červnu bylo v berlínské čtvrti Wilmersdorf za účasti diplomatů a představitelů komunit z celého světa slavnostně otevřeno největší židovské vzdělávací centrum v Německu od druhé světové války a jedno z největších svého druhu na světě. Kampus Pears bude provozovat berlínská komunita Chabad Lubavič.

Součástí areálu je kromě všech stupňů škol i kryté basketbalové hřiště a tělocvična, která může sloužit jako přednáškový sál, kino, hudební studio a košer lahůdkářství. Sedmipodlažní zvlněná budova bude zcela otevřená veřejnosti všech národností a věr.

ODSOUZENÍ ANTISEMITISMU

Rada bezpečnosti OSN jednomyslně schválila společnou rezoluci č. 2686 navrženou Velkou Británií a Spojenými

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Nachum Gutman: *Jobb*, 1970.

arabskými emiráty, která poprvé ve své 77leté historii odsuzuje antisemitismus.

Text rezoluce zahrnuje antisemitismus mezi další nenávisti a vyjadřuje „hluboké znepokojení nad případy diskriminace, nesnášenlivosti a nenávistných projevů motivovaných rasismem nebo extremismem nebo namířených proti osobám patřícím k náboženským společenstvím, včetně případů motivovaných islamofobií, antisemitismem nebo křesťanofobií“.

Rezoluce se odvolává na setkání papeže Františka a Ahmeda al-Tajjiba, velkého imáma egyptské mešity al-Azhar, v Abú Zabí v roce 2019. Právě to bylo výchozím bodem pro vytvoření mezináboženského areálu Abrahamic Family House v Abú Zabí, jehož součástí jsou tři moderní budovy: kostel, mešita a synagoga.

NEJŠTASTNĚJŠÍ MĚSTO

Blog The Travel označil Tel Aviv za „nejšťastnější město na světě“ a metropole, proslulá domy ve stylu Bauhasu, tak zvítězila nad městy, jako jsou Mad-

rid, Kodaň nebo Curych. S poukazem na „bohaté kulturní dědictví, milé lidi a hojnost jídla, nakupování a poznávání“ blog tvrdí, že Tel Aviv se stal globálním lákadlem pro dovolenou, a jako důvody, proč je město hodnoceno jako nadmíru šťastné, uvádí i toleranci a progresivnost, které často oceňují návštěvníci z řad LGBT+ komunity. Současně je díky plážím, restauracím a nočnímu životu označován za „Miami Blízkého východu“.

SOŠKY NACHUMA GUTMANA

Pokud byste se v létě ocitli v rozpáleném Tel Avivu a neměli právě náladu obdivovat jeho progresivitu, útočiště vám poskytne stará čtvrť Neve Cedek nedaleko přístavu Jaffo. Kromě nízkých domků s dvorky a zahradami lemujícími křivolaké ulice v něm naleznete Muzeum Nachuma Gutmana. Malíř, ilustrátor a sochař (1898–1980), který na svých pestrobarevných obrazech krajiny a místních obyvatel vytvořil svébytný domácí styl, patří k nejvýznamnějším izraelským umělcům. Kromě stálé expozice Gutmanových obrazů (viz *Rch* 8/2017) byla loni otevřena expozice jeho hlíněných sošek. Umělec je začal tvořit roku 1968, kdy po operaci očí kvůli částečné slepotě nemohl malovat.

Hrubě modelované sošky jsou instalované na písek zasypané ploše a zobrazují obyvatele města, kavárenské postavy, děti, jedlíky melounů, zápasníky, vzpěrače, ale také Jóba a jeho přátele. Všechny působí melancholickým dojmem, jako by se společně sešly v jakési pouštní mimozemské krajině. (am)

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Předplatné zajišťuje jménem vydavatele společnost SEND Předplatné, spol. s r. o. (www.send.cz; call centrum 225 985 225; mobil 777 333 370; e-mail: send@send.cz). Předplatné pro Slovensko: MAGNET press Slovakia, s. r. o., P. O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí a v elektronické podobě vyřizuje administrace *Roš chodes*. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 30. 6. 2023.

Cena 30 Kč (1,20 €)